

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган. Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 1 (2522) | КIиранди, 1 январь, 1961 шу | Мах 20 кеп.

Коталонца даькъал хийлда шо, новкъостий!

№ 7 йолча турбогенератора монтаж яьчеи из болх бе йолаялийтачеи Новогрозненски ТЭЦ гIишлош еча управлене болхлошка, инженерно-технически болхлошка, гIулакхерча нахага, цу гIулакха юкъе дакъа лоацаш мел хиннарашка

ССКП Нохч-ГIалгIай обкомо, Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиумо, Министрий Совето даькъал бувц № 7 йола турбогенератор хьаьи из болх бе йолаялийтаи Новогрозненски ТЭЦ гIишлош еча управлене болхлой, инженерно-техническа болхлой, гIулакхера нах, теплоэлектроцентрала эксплуатационникаш, субподрядни организацей коллективаш къахьегама йоккха котало яккхарца — турбогенератор болх бе йолаялийтарца. Керда агрегат болх бе йолаялийтарах Новогрозненски теплоэлектроцентрала мощность 50 эзар киловатт лакхъеннай.

ССКП обкома, Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума, Министрий Совета лов Новогрозненски ТЭЦ гIишлош еча управлене коллективои теплоэлектроцентрала эксплуатационникашеи дукха езача Даьхенна долча берката творчески къахьегаш дIахо йодача хана а толамаш дахар.

ССКП
Нохч-ГIалгIай обком

Нохч-ГIалгIай АССР
Лакхехьарча Совета
Президиум

Нохч-ГIалгIай АССР
Министрий Совет

СОВЕТСКИ ХАЛКЪАГА

Деза доттагIийи новкъостийи! Сийлахь-йоккхача Советски Социалистически Республикай Союза гражданаш!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитетои, СССР Лакхехьарча Совета Президиумои, СССР Министрий Советои дег тIара къоабал дувц шун хьатIадоагIа Керда шу! Кердача шера могаш-маьрша а иразе а шу хилар, вай халкъа, вай Советски Даьхенна, машара гIулакх толарна, коммунизм котъяларна беркат а доалаш, балха тIа а творчестве а оаш доккхий толамаш дахар чIоагIа лов тхона.

ДIадахача 1960 шерага юхахьежача, вайга, советски нахага дег тIа курал а йолаш ала йиш я: вай гIулакхаш дика лел! Семилетка Iалаьмате йоккхий планаш кхоачашъеш а тIехкхоачашъеш а я. Семилетка хьалхарча шин шера мехка промышленни продукци 17 процент совъялга дар вай лийрхIар, хIаьта из 23 процент дегIаера. Цу шерашкахь планах лаьрхIа хинначул 120 миллиард сома промышленни продукци дукхагIа арахийцай. Вай турпала болхлой класс, инженераш, техникаш, производства организатораш а кулгалхой а ба из даьраш.

Керда шу хьаоттача хьалхха болх бе йолаеннай дунен тIа эггара йоккхагIа йола Сталинградски гидростанци, дунен тIа йоккхагIа йола Криворожски домна, Магнитогорски металлургически комбинатера уникальни прокатни стан санна йола социалистически индустре Iалаьмате йоккхий гIишлош. ТIа-тIа совбоалаш латтача социалистически индустре низах пайда а эцаш, цIаккха а кIаьдлуш боаца вай строителаши монтажникаши ба из даьраш.

БIубенна накъабоагIа Кердача шера советски юрташкара къахьегамхой а. Укх тIеххьарча ялх шера 1,5-зза дегIаенай вай юртбоахама продукци. Ха во этта йоллашехь а, 1960 шера кхы цIаьха а хьалхашкахьа гIа баьккхаб вай юрта боахамо. Юрта боахам дегIабоалабара хьакъехьа партеи правительстваи белгалдаьха гIулакхаш шоай низ ца кхобеш дика чакх а доахаш бола вай колхозникаш, совхозий болхлой, юрта боахама специалисташ ба из даьраш.

Даьй-мехка Iилманнеи техниканеи карагIдаьннача хIамаех де а доагIаш доккхал деш ба Советий мохк. ДIадахача шера вайна кхы а кIоаргагIа яйзай атома къайленаш, кхы а дикагIа Iомаденнад вай атомни энергех машарерча гIулакхашта пайда эца. Космос караерзаяра даькъе а кхетамий кхы дукхача доакъошка а хьалхле шийга хилар бакъдаь дIахьекхар советски Iилмо дийна хIамаш тIа а йолаш дола деза кема космосе а дахийта юха Лаьтта кхоачадарца. Советски Iилмани техникаи деятелаш, вай башха дика Iилмахой, конструктораш, машиностроителаш ба из даьраш.

Советски промышленностана, юрта боахама, Iилман технически хьаькъала карагIдаьннараша чIоагIа лард йолл советски халкъа хьал-торо кхы дIахо а хадданза тоаярна. Вай мехка деш мел дар, из деррига а саг бахьанце, цун вахар иразе хилийтар дукъа деш да. Наха чуIе цIенош хьалдара гIулакх дика ка а йоалаш кхоачашдеш латт. Советски мехкара беррига болхлойи гIулакхера нахи ворхI сахьатерча балха денга боахилга чакхдаьннад. Налогаш тела ца езаш нах мукъабалийтарах дола закон кхоачашдеш латт. Кердача шера денз лела долалу керда ахча. Цо дунен тIа эггара чIоагIагIа дола валюта дергда сомах.

ДIадаха шу чакхдаьлар Коммунистически парте, Советски Правительства, дерригача советски халкъо дунен тIа чIоагIа машар оттабара тIехьа къовсам лоаттабеш. Шу долалуча юххье, Советски Союза ТIема низаш кхы цIаьха а лоархIам боллаш кIезигде соцам а баь, СССР-а Лакхехьара Совет кхайкар дунен тIарча ерригача паччахьалкхений парламенташкеи правительствашкеи шоай маьхкий халкъаш герз хьадара халонах мукъадоахаргдола, деррига адамаш тIема кхерамах кIалхардоахаргдола практически гIулакхаш чакхдаха тIахьехаш. Из тIахьехам чIоагIа дукха безаш тIаийцаб дунен тIа бахача дог цIена мел долча наха.

Никита Сергеевич Хрущева ООН-а Генеральни Ассамблея сессе оттаьча массане а деррига герз Iодилларах, колониальни низ-Iоткъам цIенбаь дIабаккхарах йолча Советски Союза исторически предложенеша дунен тIара беррига дог-уйлеи цIена дола нах, лаьттан ерригача континенташ тIара машар беза низаш, машари халкъаш кхерамах лорадараи тIехьа лоаттабеча къовсама вIашагIтох.

СССР-а предложенеш империалисташта, колонизатораашта езаеннаеце а дунен халкъашта юкъера кхоххам чIоагIбареи советски машарера инициатива йохаяреи духьа машар безача мехкашта духьала керда провокаци е уж баьннабале а, Советски Союзо, кIаьд а ца луш, хоадам боллаш а тIагIертта а дIахьу машар бахьан долаш лоаттабу къовсам. Тхо тешаш да машара гIулакх котдаргхиларах.

Адамий вахара хьал, империализмо а ца къоастадеш, социализмо, дунен социалистически системо, империализма духьали общество социалистически ларда тIа яккхара тIехьеи къовсам лоаттабеча низаша тIа-тIа а дукхагIа къестадеча хана дах вай. Мелла чIоагIа из гIерте а империализмана могаргдац тIехь-тIехьагIа совбоалаш бола исторе болам соцабе. Вай зама марксизмеи ленинизмеи котъяьнна зама я. Цох бокъонца бола тешам лу коммунистическии болхлойи партей викалий Москве хиннача исторически ноябрьски Совещане итогаша.

Деза доттагIийи новкъостийи!

Турпала низах йизза йолаш дIадоладу вайна дукха езача вай Даьхено керда, 1961 шу. Дукха ха йоаццаш хиннача СССР-а Лакхехьарча Совете сессе чIоагIъяь тIаийцай семилетка кхоалагIча шера план. Социалистически индустрии юрта боахами кхы а лакхлулга, Iилмеи культуреи, халкъа хьал-торои кхы а тоалулга Iалашдергда из план кхоачашъяро.

ВIалла шеко яц вай халкъо уж планаш кхоачашъергхиларнеи тIадоагIача шера вай Даьхен историен чухь кхы а сий дола оагIонаш цо дIаязъергхиларнеи. Советски экономика кхы дIахо а дегIайоалаяра, вай халкъа хьал-торо тоаяра тIехьа, лаьтта дахача дерригача халкъашта юкъера машар, доттагIал чIоагIдара тIехьа иштта лерагIа, тIагIертта чIоагIа къовсам лоаттабеш хургья хьатIадоагIача шера а Коммунистически партии Советски правительствои. Машари кортамукъалеи кхоачийла дерригача халкъашка, лаьттан букъа тIарча массе а миIинге!

Сийле хийла вай Сийлахь-йоккхача Даьхен — Советски Социалистически Республика Союза!

Сийле хийла вай къахьегача халкъа, долла а хIама хьадеча халкъа, коммунизм бахьан къовсам лоаттабеча халкъа!

ДIайха моаршал да сийлахь-йоккхача Социалистически доттагIлен мехкашка бахача вай вежарашка, йижарашка! ДегIа а доагIалда чIоагI а лулда социалистически мехкашка дахача халкъий доттагIали цхьоагIои!

Даькъала хилда дерригача халкъашта юкъера доттагIал, даькъала хилба дерригача дунен тIара машар!

ЧIоагIлойла партенеи, правительстванеи, халкъаи юкъера цхьоагIо — коммунизм бахьан лоаттабеча къовсаме вай йоахача коталоний лард. Даим яха а яхийла чIоагI а лойла вай йохаргйоаца цхьоагIо.

Керда шу даькъала а ираз долаш а хилда шун, дукха деза доттагIий!

ССКП
ЦЕНТРАЛЬНИ
КОМИТЕТ

СССР-а
ЛАКХЕХЬАРЧА
СОВЕТА
ПРЕЗИДИУМ

СССР
МИНИСТРИЙ
СОВЕТ

КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

М. ГАЙРБЕКОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета
Председатель

Чакхдаьннад семилетка шоллагIа шу. Тамашийна доккхий толамаш даьхад советски халкъо хьамсарча Коммунистически парте хьалхленца экономика, Iилма, культура, техника дIахо дегIайоалаеш. Кхы а чIоагIбеннаб вай мохк, лакхденнад цун дунен халкъашта юкъера сий.

Дукха ха йоаццаш Москве хиннача Совещане коммунистическии болхлойи партеша массане раьза а хинна, дерригача дуненна хозаш дIакхайкадир, массане а къоабалъяь тIаийца дунен коммунистически болама авангард Советски Союза Коммунистически парти хинна хилар а дIахо йодача хана хургхилар а, опыт дукхагIа йолаши денал чIоагIденнеи йола дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама отряд из хиларах тарра. Бокъонца уйла тIа а яхийта цу цешашка хьежача, вай сий долча ленински партех доккхал ду дего.

Дерригача советски халкъо санна, геттара чIоагIа къахьийгад дIадахача семилетка шоллагIча шера Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а. Дог гIоздоах цар даьхача толамаша.

ДIадахача шера 11 бетта валови продукци арахецара план республика промышленносто кхоачашъяьй 104 процент, къахьегама овсарле лакхъеннай 103,5 процент. Оттаьча планал 138 млн. сома продукци дукхагIа яьккхай.

Боккха къахьегама толам баьккхаб вай гIорбаьннача мехкдаьтташоша. Цар республика промышленноста кхыча коллективашта юкъе эггара хьалха (40 ди хьалхагIа) кхоачашъяьй шера план. Деннеи буси доаккха мехкдаьтта соахкарчул 29 процент лакхденнад, хIаьта промысловикаша планах йоагIачул 14 процент лакхъяьй къахьегама овсарле. Мехкдаьтта даккхарга дIабода мах лохбарах йиш хиннай итташ миллионаш сом кходе. Даьхенна планал совгIа «Iаьржа дошув» а луш тIаийца декхараш тIеххкхоачашдаьд. ХIанз ворхI шера план ханал хьалха, дийъ шера кхоачашъе, аьнна, сийлен декхараш тIа а ийца хьинаре къахьегаш ба республика мехкдаьттахой.

Доккхий балхаш даь республике унахцIено лораяра гIулакхаш тоадеш. Дикка дегIаенай культура а. Хьалъяьй керда школаш, дукхагIа хиннай культпросветучрежденеш.

Партеи правительстваи вай республика хадданза йоакхо яр бахьан долаш, мехкдаьттеи гази ларде а лаьца, хьадеш латт керда промышленноста дакъа — синтетически химии, хьалъеш латт керда йоккхий промышленни предприятеш: машинаш ю, прибораш ю, инструментальни, цемент ю, шекар ду заводаш, хIаьта иштта кхыйола ейгеи кхачани предприятеш а. Уж предприятеш хьалийича промышленни продукце лоархIамегIа дола тайпаш хьадара боарам лакхбенна ца Iеш, цар новкъостал дергда нохч-гIалгIай къамах бола промышленни болхлойи интеллигенции дикка дукхагIа хилийта.

Боккха механизированни юрта боахам биллаб республике. Хадданза дукхагIа хул хIама дIадув лаьтта, шератара-шу массаза доал цебаш доагIа доахан, алсамъювл цар продукташ. Къаьстта доккхий хувцамаш хиннад укх тIеххьарча шерашка. 1953 шерарчул 2,3-зза дукхагIа даьккхад ялат 1960 шера, цу даькъе хьажкIаш 2,5-зза дукхагIа, шура 2,6-зза дукхагIа яьккхай, тха 33 процент, фуаш шозза хIана дац аьнна дукхагIа. Паччахьалкхено кийчъеш а эцаш а йола продукташ цу юкъа дукхагIа хиннай; дулх 1,5-зза. шура 2,8-зза, фуаш кхозза совгIа, тха 1,7-зза, баьца дaараш 2,5-зза. Сомий бешамаш 2,5-ззеи комсий бешамаш 4,5-ззеи шеръеннай. Дикка тIакхийттай колхозий ахчан дохдаши екъаш йоаца фондаши.

1960 шера паччахьалкхенга ялат доххара план 116 процент кхоачашъяьй республико, 1959 шерарчул 1,7-зза дукхагIа гулдаьд ялаташ. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача бIаь-бIаь пунт ялата яьккхай, хьажкIаш йоацаш, хIаьта хьажкIаш 124 пунт яьккхай. Ханал хьалха кхоачашдаьд баьца дaараши сомаши кийчде аьнна тIаийца социалистически декхараш. ДегIаухаш латт юкъарча хьайбай боахам. Масала, доахан 11 бетта 10 процент тIакхийттад, хьакхарч 27 процент. Ханал хьалха кхоачашъяьй дулхи тхаи кийчдара план.

ГIадваха белгалдаккха дог доагIа Iалаьмате дикача юртбоахама производства говзанчий мугIараш республике дегIаухаш хилар. Ераш я царех цхьабарий цIераш. Наурски района Ленина цIерахча колхозерча вокххагIа волча жа Iуно нов. Плотникова хIара бIаь жийна тIехьа 129 Iаьхар хьалкхебаьб, хIаьта «Шелковской» племсовхозерча вокххагIа волча жа Iуно нов. Эсмухамбетова 136 кхебаьб, юкъера лаьрхIача хIара устагIанна тIера 6,2 килограмм тха а даьккхад. ЦIи хеза волча хьажкIаш лелаеча Шалински района «Джалка» яхача совхозерча Зармаев Абдул-СаIида хIара шерра-шера чIоагIа хьийкъа хьажкIаш хьалкхею. Укх шера 20 гектар долча лаьтта цо хьалкхеяьй хIара гектара тIа 221 центнер томараш тIехь хьажкIаш. Баьца дaараш кхедеча № 3 йолча совхоза звеньевая йолча нов. Пешехановас хIара гектара тIара 530 центнер кабуц гулъяьй. Грозненски шурий совхозерча свинарка Наумова Марияс 1500 хьакха хьалкхее аьнна ше тIаийца декхар, юкъера лаьрхIача хIара яр цхьацца центнер еза йола 1840 хьакха укх шера 11 бетта дIа а луш кхоачашдир. Цхьа центнер дулх даккхарга 472 соми 50 кепиги дIадахийта лаьрхIа хиннача 317 сомага кхоачаш лохбаьб цхьа центнер дулх даккхарга дIабода мах.

Цхьабакъда, белгалдаккха деза цхьадола толамаш даьхадале а хIанз юртбоахаме дукха цIенхашттара кхоачамбоацараш хилар.

Республика колхозашеи совхозашеи Iалаьмате мела леладу дулх, шура, фуаш, тха доахилга алсамдаккхар. Укх шера жа а коа тIара оалхазараш а кIезигагIа да, дукхача районашка шура кIезига йоаккх. Деттача доахангара йоаха продукташ дукхагIа йоахаяланзар Сунженски, Урус-Мартановски, Шаьла районашка бIаьстан-ахкан хана а тIехьа, доакъар шортта доллашехьа а. Республика хьайбаш леладеча болхлоша 1960 шера тIаийца социалистически декхараш кхоачащделга организаторски балхаца чIоагI ца дарах партийни комитеташа, районни Советий исполкомаша, колхозийи совхозийи дуккха болча кулгалхоша цIенхаштта гIалаташ дир.

Хьайбай боахам дегIабоалабара юкъера цIенхаштагIа дола кхоачамбоацар да юкъара доахан цебадара болх дуккхача колхозашкеи совхозашкеи во вIаштIехьбаьккха хилар. Доахани коа тIара оалхазараши дукха эшадолийт. Се доахан дукха Iаьхара дус. Цу гIулакха дикка зе ду хьайбай юкъара боахам дегIабоалабеш колхозашеи совхозашеи беча балха мах бахача нахагара хьайиду доахан а лоархIаш мегаргйоацаш дIаьнначa къаьнача методах беш хиларо. Из метод йита еза ха хьакхаьчай, хIана аьлча цо долчча бесса хьахьокхац хьайбай боахамера хьал, колхозаштеи совхозаштеи гIойле яц доахан цебадара гIулакх тоадеш. Боахама зе деш дола гIулакх а лаьрхIа, цу тайппара юкъера дIадаккха деза дулх даккхара план сихха онда доалаш а экономически пайданегIа долаш а долча доахах, хьакхарчех, коа тIарча оалхазарех дола тайпаш дегIадоаладарца кхоачаш ца еш, доккхий доахан кIезигдарца, гIийла доллашехьа а дулха лаьрхIа уж дIателарца фуннагIа даь а кхоачашъе тIертача цхьайолча районий, масала, Наьсарен, Ведана районий кулгалхоша леладу гIулакх.

Юрта боахамерча къахьегамхой политически производственнии хьинар лаккха айдеш хила декхарийла я партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш. Къаьстта хIанз хиланза даргдоацаш да, юрта боахама министерство, республика Госплан, парте райкомаш, районий Советий исполкомаш, юххьанцара партийни организацеш, колхозийи совхозийи кулгалхой хIара бригада, отделене, колхоза, совхоза, района гIулакхашка кIоарга хьожилга, 1960 шера тIаийца социалистически декхараш во кхоачащдара бахьанаш гучадоахилга, семилетка кхоалагIча шера ялат, шекар доаккха свекла, баьца дaараш, коарталаш, сомаш, комсаш, кхыйола лаьттанцара йоала продукташ бокъонца алсамйоахаргйола юкъарча хьайбай боахам дегIабоалабергбола дулх, шура, тха, фуаш алсамдоахаргдола, къахьегама овсарле лакхъергйола, хьайоаккхача продукцега дIабода мах лохбергбола гIулакхаш вIаштIехьдоахилга.

Къаьстта терко тIаяхийта еза лаьтта леладара, культура лакхъяра, кхашка, сомий бешамашка, баьца дaараш дIадийнача балхаш дара ханаш лоацъяра а уж тоадара а, фу Iалашдара тIулакх тоадара, моттигерча удобренеехи хиш дехкача лаьттаехи пайда дукхагIа эцара. Юкъара доахан дуккха дебаде а нана хьакхарчашеи духхьашха яьхкача хьакхарчашеи яьча хурскийи хьалха яхкача хьакхийи коа тIарча оалхазарийи чотах дулх сихха алсамдаккха торо хургйолаш дола гIулакхаш вIаштIехьдаха а чакхдаха а деза хьайбай боахаме. ХIара ферме массаза а дика моша доакъар хилийтар, хьажкIаш дукхагIа дIаер, цу даькъе шозлагIа юврашии кхыйола культураш чуийца яьнначул тIехьагIа дIайийнараши а йолаш, дукха белокаш йоахкаш йола бобови культураш дIаер,— из деррига а йоккха доакъарий база вIашагIйоллларца дувзаденна а дикка уйла а яь колхозникийи совхозий болхлойи собранешка дувца дезаш а да.

Белгалдаккха дезаш да дIадахача шера 11 бетта промышленни продукци арахецара план кхоачаш ца еш 39 предприяти йисалга. Царех я транспортни машинаш ю завод, моттигерча промышленноста чуйоагIаш йола Веденски леспромхоз, Металлист яха завод, иштта кхы а.

Шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдаьдац «Чечингстрой» яхача трестеи, совнархозеи гIишлош еча организацеша. Цар болх дика вIаштIехь ца баккхар бахьан долаш хьал ца еш йисай лоархIаме йола дуккха унахцIено лораяраи культураи учрежденеш, кхоачашъяьяц нах чубаха цIенош хьалдара план. Укх шера цу тайпара тIулакхаш хилийта мегаргдац балха юкъе.

Кхы а дIахо чIоагIа вай республика дегIайоалаергйолаш я семилетка кхоалагIча шерара планаш. Валови продукци арахецара боарам лакхлургба 11,2 процент, совнархоза промышленноста боарам 11,7 процент, моттигерча промышленноста боарам 6,5 процент а лакхлуш. ДIахо кхы а дегIайоатIаргья мехкдаьтта доаккхеи, машиностроительнии, химически промышленность. Дуккха-дукхагIа доаккхаргда мехкдаьтта, арахецаргья керда продукци. Геттара чIоатIа дегIабоагIаргба республика юрта боахам. 4-зза дукхагIа дIаловргья шекар доаккха свеклаш, дукхатIа хургья комсийи сомийи бешамаш, иштта кхы а.

Доккхий декхараш да семилетка кхоалагIча шера республикана хьалхашка латтараш. Шеко яц, ерригаа торонаш оарцагIа а яьха Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша уж сийлен декхараш толамца кхоачашдергхиларах.

Кердача толамашка, новкъостий!

ВорхI шера план ханал хьалха кхоачашъяра доккхий толамаш доахаш хьайоагIа Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода № 1-2 йолча установка коммунистически къахьегама цIи лелаю тха коллектив. Семилетка шоллагIча шера план ханал хьалха, 14-ча ноябре, кхоачаш а яь планал совгIа дукха эзараш тонн мехкдаьтта сийрда продукташ дIаеннай.

№ 1-2 йолча установке болх беш тайп-тайпарча къамах нах ба: нохчий, эрсий, эрмалой, иштта кхыбараш а. ЧIоагIа барти цхьоагIои йолаш къахьег мехкдаьттахоша. Цудухьа вIаштIехьдоал дика толамаш даха.

Дукхача хана денз установкага ремонт ца еш ха йIаьхъяра къовсам лоаттабеш хьайоагIа тха коллектив.

Семилетка кхоалагIча шера планах 90 деннеи буси мара бе ца безача дукха дукхагIа установкага болх байта лерхI тха коллективо. Из декхар сийленца кхоачашдара керда балхаш дIадоладаьд участке.

М. АБАСАЛИЕВ,
№ 1-2 йолча установка начальник.

Сурта тIа: № 1-2 йолча установка коллектив.
И. Плиева сурт.

1961 шера кхы а дукхагIа доаккхаргда мехкдаьтта

Семилетка шоллагIча шера дика толамаш даьхад «Октябрьнефть» нефтепромыслови управлене телемеханизированни промысла коллективо.

Телемеханизированни промысле балха боахкараш тайп-тайпарча къамех нах ба. Царца ба нохчий, гIалгIай, эрсий, эрмалой, иштта кхыбараш. ДIадахача 1960 шера барти цхьоагIой йолаш къахьегарах шера йола мехкдаьттеи гази яккхара план ханал 8 ди хьалха кхоачашъяьй, хIаьта планал совгIа массехк эзар тонн доагам а деннад паччахьалкхенна. Дикка лакхъеннай промысле къахьегама овсарле, лохбеннаб мехкдаьтта даккхарга дIабода мах. Цу гIулакхо торо хилийтай пачхахьалкхен бIаьш эзараш сом кходе.

Цу тайпара толамаш даха атта вIаштIехьдаьннадац тха. хIана аьлча балха юкъе дукха новкъарленаш нийслора. Массайолча хана мехкдаьтта дукхагIа даккхара а балхашта механизаци яра а къовсам лоаттабе бийзаб мехкдаьттахой. ДукхагIа йолча хана ерригача коллектива къаьнача скважинашка болх бе бийзаб. Массаволча мехкдаьттахочоа ховш да къаьнача скважинашкара мехкдаьтта даккхара боарам лакхбе меттел из лох ца болийташ мехкдаьтта даккха хала долга. Цхьабакъда, халонех кхера ца луш, шоашта хьалхашка оттадаь сийлен декхараш кхоачашдаьд тха коллективо.

ДIадахача 1960 шера дукха балхаш даьчул тIехьатIа хьалха болх ца беш латта 20-нел совгIа скважина болх бе йолаеннай, хIаьта цу скважинашкара 2 эзарнел совгIа тонн мехкдаьтта а даьккхад оаха.

ЧIоагIа пайда баьннаб промыслана зIамига диаметр йола насосни турбаш дIа а яьха йоккха диаметр яраш йохкарах. Цу тайпара бIаьннел совгIа гIулакх балха юкъедоаладарах эзарнел совгIа тонн «Iаьржа дошув» даккха торо хиннай мехкдаьттахой. Из болх беча чIоагIа новкъостал даьд промыслерча инженерашеи мастерашеи нн. Божанова, Ананьева, Кривошеева, Прохина, иштта кхыбараша.

Доккха декхар дар промысла операторашта хьалхашка лаьттар а. Уж декхарийла бар технологически режим телха ца еш скважинашка болх байта. Дукха балхаш де дийзар тха скважинашта гонахьа тIоашта юкъе хий увттарах. Скважина гонахьа хий эттача из турбашта чу ца даьлийта цементни маркхал бетта бийзаб. Цу гIулакхо дика новкъостал даьд мехкдаьтта дукхагIа даккхара. Масала, хьалха 4 тонн мехкдаьтта луш хиннача № 128-14 йолча скважина тIоашта юкъе хий чуиккхача 0,5 тонн мара телацар. Цхьабакъда, скважине цементаж йича деннеи буси хьалха тийнначул 2 тонн дукхагIа мехкдаьтта тела йолаелар из. Ужжамо масалаш дукха доаладе йиш я промысле.

Дикка аттача баьннаб промыслера болх телемеханизаци ярах. ХIанз скважинаша беча балха контроль телеуправлене пульте гIолла диспетчера ю. Цул совгIа скважина болх ца беш сецача из хIана сецай а хов царна сиха. Инженераша, техникаша, оператораша, иштта кхыболча болхлоша-рационализатораша тийнна пайдане предложенеш балха юкъеккувларах скважинашка лаьтта кIалха долча ремонтни балхашта механизаци яьй. Иштта скважинашкара турбаши штангаши дIахьовзаеши юххаьахьовзаеши пневматически дIоагIаш да тайп-тайпара арахийца.

Тха промысле массайолча хана производственни нормаш кхоачашъеш хьабоагIа оператораш нн. Цыба, Александрова, Бравченко, ХандиевгIар Хьасани Хьусейни, слесарь Абдулаев иштта кхыбараш а.

Мехкдаьтта доаккхача дика новкъостал а болх а бу скважинашта лаьтта кIалха ремонт еча бригадаша. Царна юкъе къаьстта дикагIа болх бу нов. Н. Ноговикова керте латтача коммунистически къахьегама бригада. Балха боарам тIехкхоачашбу цо.

ХIанз семилетка кхоалагIча шера кхы а дикагIа толамаш дахара къовсам лоаттабеш я тха телемеханизированни промысла коллектив.

Х. ЮСУПОВ,
«Октябрьнефть» НПУ телемеханизированни промысла оператор.

Кердача шера комплексни механизации автоматизации ергья

Дика къахьийгад дIадахача шера «Старогрознефть» НПУ нефтяникаша. Тха промысловикаша республике эггара хьалха скважинашта телеуправлени яьй 1960-ча шера. Телемеханизаци ярца цхьана вIашатIъехкар диспетчерски пункташ, хIаьта берригa болх ший тайпара хувца безаш а хилар.

ХIанз тха промыслашкара ерригa скважинаш автоматизаци яь я. Промысла диспетчера торо хул пульте ваггIаше а гаьннарча насосий установкай балхага хьежа а малагIа скважина телхай а ха. Цул совгIа управлене пультера скважинашка дIа а юха а къамаьл де йиш йолаш телефонаш а я.

Нагахьа санна хьалха скважина болх юхасоцабеи дIаболабеи массехк сахьат доаде дезаш хиннадале, хIанз из болх беш массехк минут мара йоаяц диспетчера. Промыслашта диспетчеризаци яро торо хилийтай дийнахь а бус а цахаддаш скважинаша беча балха тIахьожам лоаттабе, нагахьа санна уж йохе сихха тоае.

ДIадахача шера мехкдаьтта скважинашта автоматизаци яра доккхий балхаш даьдале а укх шера де дезараш дукха да. Скважинаша доаккхаш долча мехкдаьтта лоархIам бара гIулакх хIанз а эсала лел промыслашка. Цудухьа, цунна автоматизаци яра балхаш деш я хIанз автоматикаи телемеханикаи грозненски филиал, грозненски Iилма-тохкамеи нефтянойни институташ, тха управленера специалисташ.

Скважинашкара доаккхаш дола мехкдаьтта лархIара групповой установкай керда система вIашатIъеллай автоматикаи телемеханикаи институто, хIаьта хIара скважина луча мехкдаьттана тIахьожам лелабергболаш къаьст-къаьста датчикаш а я цу системе.

Цу тайпара йола, дийнахьи буси 250 кубически метр чаккхйоалийта опытни установка вIашагIйоллаш латт хIанз 1-ча промысла 42-ча участке. Цо торо хулийтаргья хьадоаккхаш дола мехкдаьтта, хий, газ къаьст-къаьста лархIа. Цу тайпара установкаш кхы йолаш яц вай республике.

ДIахо йодача хана мехкдаьтта дукхагIа даккхара боккха лоархIам болаш я Хаян-Корт яхача участкера хIанз бурув тохаш латта скважинаш. Царна бурув тоха геттара хала доллаше а (4 эзар метрга кхаччалца кIоарга) царех йиъне хIанззе а мехкдаьтта тел. Цу скважинашта гIулакх де чIоагIа хала да, хIана аьлча тха управленена а шоайла а дикка гаьна я уж. Цудухьа, дийнахь а бус а хIара скважине специалисташ лелабе безаш хул 1-гIа промысел. Цар цига беш бола керттера болх ба скважина давленега хьежилга. ЧIоагIа пайда боацаш гIулакх да уж санна бола специалисташ цига лелабелга. Цудухьа хIанз йолаш йола датчикаши аппаратуреи балха юкъе а йихьа цу скважинашта автоматика е лаьрхIад управлене специалисташа укх кердача шера. Укх деношка цигарча кхаь скважина автоматика яь яргйолаш я.

Кердача шера скважинашта меттел водонасосни установкашта, нефтепаркашта, компрессорни станцешта а автоматика е лаьрхIад управлене. Укх шера автоматизаци ергья хий телача ерригача насосашта.

Укх тIеххьарча хана керда техника дукхагIа балха юкъеккхахьар бахьан долаш тха управлене вIашагIъеллай лаьрхха гIа группа. Цун керттера декхар да промыслашта автоматизации механизации елга. ХIанз ерригача лаьттан кIалха скважинашта ремонт еча бригадашка кхоачам хиллал насосно-компрессорни турбаш дIаи-юхеи хьувзаеш дола электрически а пневматически а дIоагIаш да. ХIаьта цу дIоагIай учет а цар балха анализ а ю керда вIашагIъеллача группа.

ХIанз керда декхар латт тха управлене коллектива хьалхашка — укх гарггарча хана промыслашта комплексни механизации автоматизации елга. Из декхар кхоачашде лаьрхIа я НПУ коллектив.

Р. ЛЕМБИЧ,
«Старогрознефть» НПУ автоматизации механизации яра группа воккхагIа вола инженер-технолог.

Цхьабарт болаш къахьега коллектив

Грозперча Центральни ремонтно-механически заводе болх беш ба тайп-тайпарча къамех болхлой — нохчий, гIалгIай, эрсий, татараш, иштта кхыбараш а. Безаме, цхьабарт болаш къахьегаш уж хиларах доккхий толамаш даьхад цар укх шера. 1960 шера пачхахьалкхен план бархI ди хьалха — 23-ча декабре кхоачаш а яь планал совгIа дукха продукци еннай цар Даьхенна. Къахьегама овсарле лакхъеннай 2 процент, продукцега дIабода мах лохбеннаб 2,8 процент.

ЧIоагIа сий долаш а бехктоххаме а декхараш да завода болхлоша кхоачашдераш — бурув деттарий балхаш аттача дахара, скважинашта капитальнии лаьттан кIалхеи ремонт ю оборудовани арахец цар. Мехкдаьттаи химически промышленноста 18 тайпара керда техника арахийцай завода коллективо укх шера.

Завода коллективо 1961 шера дукха дукхагIа продукци арахеца декхар тIаийцад. Заводе цхьаккха а саг вац производственни задани кхоачаш ца еш. Къаьстта дика болх беш ба электромонтер Мальсагов, токарь Ахаев, дукха кхыбараш а. Шоай производственни заданеш 150—170 процент кхоачашъю цар массаз а.

Завода коллективаца болх беш 112 кхалсаг я. Царна юкъе ба болхлой, инженераш, конструктораш, иштта кхыбараш а. Ала дезаш да маIача наха нийсса, дика къахьегаш уж болга.

Иштта барт-цхьоатIо йолаш къахьегаш тха тайп-тайпарча къамий коллектив хилар бахьан долаш карагIдаьннад уж толамаш даха. Цу гIулакхо дика хьатойт тIехь-тIехьагIа уж толамаш дукхагIа хургдолга.

Г. НИКИТИН,
къахьегамен нормайи воккхагIа вола инженер.

Семилетка з-гIа шу доладеш ба Нохч-ГIалгIайчен мехкдаьттахой

Совнархоза мехкдаьттеи гази йоаккхача промышленноста Управлене балха итогаша хьахьекхар тохкам беш а мехкдаьттеи гази йоаккхаш а мехкдаьттахоша даьха толамаш.

Къаьстта гIадвуташ да Нохч-ГIалгIайчен мехкдаьтта промышленность дIахо а дегIайоалаергйолаш даь тохкама балхаш.

Эггара доккхагIа дола толамаш даьхад МагIалбикеи Вознесенскеи кIоарга бурув тохаш тохкам беш балхаш даьчар.

МагIалбика районе гучаяьннай эггара дукхагIа лакхерча мела мехкдаьтта доалла моттиг. Из чехкагIа кийчъяри мехкдаьтта даккха йолаялийтари хIанз хьалхашка латта эггара а доккхагIа дола декхар да.

Города Грозненa гаьна йоацаш, Хаян-Керте а гучаяьннай дукха мехкдаьтта доалла моттиг. «Старогрознефта» НПУ коммуникацешта гаьна йоацаш хиларах пачхахьалкхен рузкъа дукха дIа ца додаш таьхка яккха йиш хургья из моттиг.

Тохкамаш деш йолча моттигех ший лоархIамга диллача кхоалагIа я кIоарга бурув тохаш йола Карабулак-Ачалкхереи Заманкулереи лохерча мела мехкдаьтта доалла моттиг.

Цига гучадаьннар къаьстта боккха лоархIам болаш да. хIана аьлча цо хьахьокх вай республика мехкдаьттанца Iалаьмате йIаьхий хилар, цо гойт лохерча мела тIоанашка цу районашка дукха а мехкдаьтта даккха йоккхий торонаш хилар.

Цу тайпара, 1960 шера мехкдаьтта лохаш даьча тохкама балхаша доккхий толамаш а даьхад, дIахо йодача хана мехкдаьтта дукхагIа даккха а семилетка диъ шера кхоачашъе шоаш тIаийца декхараш толамца кхоачашде а Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта йоккхий торонаш а еннай.

Бурув тохача Iалаьмате чоалхане а хала а геологически хьалаш этта доллашехь, бурув тохара болх хаддаьнза тоабарца, Нохч-ГIалгIайчен бурув деттача болхлоша доккха дакъа лаьцад мехкдаьтта лахара а из доаккхилга лакхдара а кертера декхараш кхоачашдеча гIулакха юкъе.

Дикка толамаш даьхад бурув деттача болхлоша лоабата маркхала боахам дикагIа вIаштIехьбоаккхаш а цун культура лакхъеш а. Къаьстта белгалдаккха дезаш да массанахьа а кIирца кийчбаь маркхал юкъебоалабар. Цу гIулакхо бурув деттача болхлошка йиш хилийтар кIоарга бурув тохача нийслу йоккхий духьаленаш толамца дIаяха.

Шера йола мехкдаьтта даккхара план Управлене 1960 шера 21 ноябре кхоачашъяро тешал ду промысловикий коллективо боккха а беркате а болх баь хилара.

Ца ховш даьхадац уж толамаш, хIана аьлча массайолча промыслашкеи участкашкеи дIадахача шера шерра яхь йоаржаьяр шера йола план ханал хьалха кхоачашъяра, производства культура лакхъяра, къахьегам вIаштIехьбаккхара, керда техникеи хьалха латта технологии сихагIа караерзаяра.

Производство лакхъяра Iалаьмате боккха лоархIам болаш хилар кIоаргачара мехкдаьтта доаха скважинаш диспетчерски телеуправленега яхар.

ШоллагIча методашца мехкдаьтта дахара гIулакх мехкдаьтта кIезиг деннача къаьнарча моттигашка шерра юкъеккхувларо йиш хилийтар мехкдаьтта алсамдаккха.

Доккхий хувцамаш хиннад лаьтта кIал скважинашта ремонт еча а. Турбаш тIахьувзаеш а хьахьувзаеш а йолча электрически пневматически механизмашца кийчъяьй хIанз ерригa бригадаш.

ЯйгIа йола элевтораш я, мIараш да, талеви блокаш, кхыйола оатхалаш я бригадашка. Цар йиш хилийтай лаьтта кIал ремонт еча къахьегама овсарле 15 процентага кхоачаш лакхъе.

Мехкдаьттеи гази яккхара йола технологи дIахо а эргаяьккха тоаяр духьа чIоагIа къахьегаш ба хIанз эксплуатационникаши конструкторaши.

Масала, вIаштIехьдоахаш да «Сунжанефта», «Малгобекнефта», «Горскнефта» НПУ-ра а Хаян-Кортера а дукха мехкдаьтта луш йола скважинаш сихагIа болх бе дIайолайолийтаргйола гIулакхаш, вIашагIйохкаш я скважинашта лаьтта кIал ремонт яра йола дIа-юха лела агрегаташ, нагнетательни скважинашта тохкамаш дергдола керда методаш пайда эцаш а балха юкъекхухьаш а я.

Иштта да 1960 шера мехкдаьттеи гази яккхара йола план республикерча мехкдаьттахошка сийленца кхоачашъе йиш хилийта цхьадола технически организационнии гIулакхаш.

Цхьабакъда, 1961 шеро керда декхараш а оттаду Нохч-ГIалгIай мехкарча мехкдаьттахой коллектива хьалхашка.

ХьалхагIа а санна царех керттера декхараш хургда кхы а дукхагIа мехкдаьтта доалла керда моттигаш гучаяхар а мехкдаьттеи гази тIа-тIа совдахар а.

1961 шера мехкдаьтта лохаш керттера тохкамаш дергда Iалаьмате дукха мехкдаьтта доаллача Тирка йистерча дукъ тIа.

Укхаза деча балхий декхар хургда Малгобек-Вознесенски районера мела тIера тIоанаш гучадоахилга, цу районаи Iаьлий-Юрта районаи юкъера бувзамаш малагIаш да хьожилга, Эльдароверча, Таймаз-Каларча, Мужим-Берчурча лаьтташта тара долча цу дукъа юкъаметтигерча даькъа тIара промышленни мехкдаьтта доалла моттигаш гучайоахилга.

Доккхий декхараш латт 1961 шера 4000 метр совгIа кIоарга скважинашка бурув детта Iомабала безача буровикашта хьалхашка.

Промыслай болхлошта хьалхашка оттадаь декхар да мелови мехкдаьтта доалла керда моттигаш гучаяхар, йиззача технически бокъонех, экономически гIойленагIа дола балхаш а деш, цигара мехкдаьтта даха доладар.

Шеко яц, партеи правительства вай Даьхенна хьалхашка оттадаьча доккхийча декхараша деган ураоттадаь болча республикерча мехкдаьттахой йоккхача коллективо 1961 шера уж декхараш а сийленца кхоачашдергхиларахи ворхI шера план кхоачаш а тIехкхоачаш а яра гIулакха юкъе шоашкара доагIаш дола дакъа лоацаргхиларахи.

Л. МИХАЙЛОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Совнархоза мехкдаьтта доахачеи газовойи промышленноста Управлене керттера инженер.

КЕРДА ДИ

Чакхдаьннад 1960 шу. Цу дIадахача бетташка, деношка, сахьаташка, минуташка вай лаьттан тIа дахача дерригача адамаша мелдаь хIамаш вIашкатохаргда историкаша, летописцаша. Дукха гIулакхаш дусаргда дIаккха вай дух тIа ца доалаш, цхьабакъда, цар уйла еча хана дог гIоздоал адамашта карагIдийннарий летописашка дIадаха шу вай Даьхено сийлахь-доккхий толамаш а коталонаш а яьха хиларца белгалдаьнна хургхилар дагадехача.

Тахан шоана дагадохийта эшаш дац, деза новкъостий, семилетка шоллагIча шера советски наха карагIдаьнна уж сий дола гIулакхаш, цар яьха уж йоккхий коталонаш. Эзараш долча газеташеи журналашеи хIара денна яздаьд цар хьакъехьа, хIаьта а вайна карагIдаьннарий доккха дакъа дисад кепайоазоно чу ца лоацаш. ГIорбаьннача къахьегама турпалхоша хIама кхоллаш беча балхеи хьаьнала къахьегаш боахкача берригача наьхеи сий а деш, коммунистически болхлойи партей Московски совещане балха итогаш айса ешача хана цу доккхача хIаман хам а беш, тахан дувца безам ба са адамий вахар чу хинна а цар вахар эргатоаккхаргдолаш а дола цхьа гIулакх.

Цу тайпара гIулакх хила дезаш я 1960 шера 14 феврале ООН-а Генеральни Ассамблее тIаийца, колониальни мехкаштеи халкъаштеи шоай лоIам балара хьакъехьа оттаяь Деклараци.

Дукха халкъаш, мехкаш кхыметтел социалистически йоаца пачхахьалкхенаш а нийсхонгахьа яьхача социальни хувцамий сийлахь-боккха исторически хьоккам дуненна тайтача советски халкъа а дерригача социалистически мехкашкарча халкъий а йоккха котало я из Деклараци. Адамий обществе эггара эхь дайна гIулакх хинна а хIанз долаш а йолча колониализмана йола эпитафи из Деклараци хиларо доаккхачул совгIа, са дог гIоздоаккх дунен колониализма система йохаеш йола керттера хIама 1917 шеррехьа а цун юкъ йийнача вай мехко теха хиларо.

Социалистически вахара система нохч-гIалгIай халкъа телача дерригача рузкъаехи гIойленехи тахан пайда эцаш долча вайна хов, из долла хIама 43 шу хьалхагIа Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяларо вайна деннилга.

Алжира, Конго халкъий, Индо-Китая, Къулбехьен Африка халкъий вахарах дола бакъдараш айса дешача хана дагадох сона дIаяхача замалахь хинна сай халкъа вахар.

Конголезцашха цхьаккха лор вац тахан Конго. Университет чакхъяккха 16 саг мара вац...

ХIаьта 1917 шерага кхаччалца ГIалгIай мехка 3 проценти Нохчий мехка 0,8 проценти мара дийша нах бацар.

Ма чIоагIа вIаши тара да уж вахараш! Цхьабакъда, конголезций тахан а тIехьа долаш да из, укх тIеххьарча ханналца Бельге колониальни доал латтарах юхейиса тIехьале, хIаьта вай халкъа вахара юкъе цу шерашка Iалаьмате йоккхий эргалонаш хиннай, — из дицдалийта а мегарцац.

Ший мехка Советски Iаьдал этта 40 шу дизар дездеш яр соахка вай республика. Цу тоъал лоацача исторически хана чухь культурни революци еш боккха никъ хьабенаб. Из торо хиннай къамаш кортамукъа дахара, къамашта цхьатарра бокъонаш ялара, халкъашта юкъе доттагIал лоаттадара тIаерзаяь йола ленински идеяш хилар бахьан долаш. Мах баь варгвоацаш доккха да формах къамани чулоацамах социалистическии йола культура дегIайоалаеча нохч-гIалгIай халкъа эрсий халкъо деш дола новкъостал. Цу даькъе боккха лоархIам болаш а сий долаш а да цун гIулакх. Цхьан статьяца дийца варгвац вай халкъашта юкъера культурни а кхыдола а бувзамаш, цхьабакъда, са ювца безам ба дIадахача шера искусстваи литератураи даькъе къаьстта сайна белгалъяьнна йоккхий событеш.

1960 шера, Эсембаев Махьмуда тIеххьа «РСФСР заслуженни артисташ» яха сий дола цIераш елар Зубайраев ЯрагIии, Айдамирова Мареми яхача нохч-гIалгIай артисташта. Москве, Кремлевски театре, столицерча предприятей къахьегамхошта хьалхашка, юртбоахама выставке шоай говзал дIахьекхача нохч-гIалгIай халкъа искусства творчески коллективаша шоаех наьха боккха безам болийтар. Российски Федераце культура Министерства чIоагIа сий дир цар. Из деррига а тахан хила доагIаши саг цецвала хIама доацаши хете а дIаяхача хана вай халкъага хиннача хьалага хьежача чIоагIа тамаш йолаш да!

Юххера а, укх деношка вай республико эстрадни артистий Ерригсоюзни конкурсе бахийта хиннач РСФСР заслуженни артисти Нохч-ГIалгIай АССР халкъа артисти волча Эсембаев Махьмудеи эрсий халкъа иллеш оалаш йолча Татьянченко Нинаси хьалхара моттигаш яхарах царна дошо майдилгаш а еннай Ерригсоюзни конкурса Лауреаташ яха цIераш а еннай. Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен ансамблерча халхараш деча группана РСФСР культура Министерства Хоастора грамота еннай.

Вай дерригача халкъа дукха везаш волча, нохч-гIалгIай искусства жовхьара Эсембаев Махьмуда ши бутт баьккхаб укх шера Дальни Востокерча къахьегамхошка ший йоккха говзал гойташ. Цунна еннай шийтта Хоастора грамота. Укх гаргарча деношка Инде гIоргва из Советски Союза культурни обществана хьалхара ший йоккха говзал тайта.

Искусство лакхъелча хеташ санна дика хет вай литература лакхделча а.

Укх тIеххьарча кхаь шера Нохч-ГIалгIай издательства кепа теха арахийцад ткъаь итт совгIа тайпа вай писателийи керда хиннача литературийи книжкаш. Москве кепа теха арахийцад нохч-гIалгIай поэзе сборник, къаьст-къаьста книжкаш долаш эрсий меттала арайийннай вай дикагIа болча поэтий Яндиева, Мамакаева, Музаева, Муталиева, Ахматовай стихаш.

Вайна карагIдийнна уж хIамаш а Iилма, халкъа образоване, унахцIено лораяра даькъе карагIдийннараш а революци ялалехьа вай хиннарашца нийсдича доккхал де дог доагIа вай Даьхенах, доккха баркал ала дог доагIа пачхахьа Россе юстарча мехкех а колонех а хинна вай халкъ культурнии экономическии даькъе дийндаь хьаоттадаьча хьамсарча Коммунистически партена.

Адамаша болх мел беча моттигашка вай мехко даьха доккхий толамаш, вай халкъа ираз къаьст-къаьстача наха хьегача къих а цар иразах а хьахулаш да.

Дукха миллионаш болча советски къахьегамхой коллектива член волча сай вахар цу тайпара а лоархIаш, сай гIалаташ а кхоачамбоацараш а бIаргагу сона, сайна дега гIоз хинна 1960 шерарча къахьегама цхьадола толамаш а гу сона.

ДIадахача шера «Са тоссаши» «Тамареи» яха сай пьесаш дикка тоаде вIаштIехьдаьннад са. Уж хьоккхаш хиннай Наьсарен-Вокзале ГIалгIай халкъа театре а Грозне Нурадилов Ханпаший цIерахча Пачхахьалкхен театре а. Со язъяь ваьннав «Къахьегами зизаши» («Артиста никъ») яха киносценари, кепа тоха мара ца езаш кийчъяьй Сочиненей гуллама шоллагIа том.

Къаьстта чIоагIа дог тIоздоаккхаш а аз сай вахарах доккхал деш а — дукхача хIамашта со декхарийла веш—хIама лоархI аз сай Сочиненей гулламий хьалхара том араялар. Сона хов, цу книжка тIа мел дола хIама цхьатарра доацилга, дешарашта эшшача боараме тоамбар деш доацилга. Цхьабакъда, литература ше хьахила доладеннача хана денз хьахинна уж произведенеш цу литературах доахкаш дола кхоачамбоацараш доахкаш да литература дегIаена а метта этта даланза а йолча хана уж нийсъяларах.

1960 шера Нохч-ГIалгIай АССР искусства заслуженни деятель волча нов. В. П. Еремеевца цхьана са вIаштIехьдаьлар кинокартина шин даькъах латта «Нохч-ГIалгIай мехка гIолла» яха киноочерк язъе. Из даькха даьнна а кастта вай мехка экранашка арадартдолаш а да.

Из да хиннар. Цхьабакъда, мелла чIоагIа дог гIоздоаккхаш уж дале а шийна карагIдаьннарех кхоачам хинна Iе декхарийла вац саг. Из декхарийла ва тахане йиц а ца йолийташ дIахо ваха. Цу хьакъехьа соахкарчул кIезигагIа йоацаш укх кердача шера а сай дега гIозаш хургья аьнна хет сона. Иштта хов сона соахкарчарел кIезигагIа йоацаш халонаш сайна нийслургхилар а.

1961 шера араяла езаш я са произведеней гуллама II-гIа том. 1962 шера эрсий меттала арадаккха кийчду аз «Херха произведенеш» яха книжка. Цул совгIа айса язъе йолаяьча хIанзарча вахарах йолча романа тIа болх бе лаьрхIад аз укх шера. Прологои романои чулоац книжка тIа бувцарий укх тIехьарча кховзткъеи итт шерара вахар. Из болх йистебаккха лаьрхIад аз 1963 шера. Иштта да са цхьадола вахара гIулакхаш а дIахо йодача хана де лаьрхIараш а.

Сайна дега дукха безаш болча дешархошцара къамаьл йистедоаллаш, хьахиннача кердача шера хьалхарча дийнахьа, са цIаькха а безам ба колониальни дешах йола ООН-а Деклараци ювца. Цхьабакъда, духхьал цхьан Декларацена могаргдац колониальни доали дунен тIарча къамий а халкъий а цхьатарра бокъо ца хилари дIадаккха, цу халкъашка вайта санна иразера вахар а рузкъа а кхачийта. Бакъда, керттера дош историе ше аьннад, хIаьта халкъаша шеко йоацаш из Деклараци кхоачаш а ергья.

ДIадаха шу, машари социализми бахьан долаш къовсам лоаттабаь шу, вайна во шу дацар. Сона шуца цхьана лов хьатIадена шу, вай керда ди, вай массане а даькъала хилар. Иштта лов сона, дикагIа а хозагIа а, машар чIоагIбеш а, низ-Iоткъамэ кIаллаттараш мукъабоалаш а, коммунизм хьалъеча вай йоккхий коталонаш йоахаш а дола шу ер хилар.

И. БАЗОРКИН,
писатель.

1961-гIа керда шу даькъала дувца вIашагIкхетара хоза кийчъяьй шоай школа № 2 йолча школа дешархоша. Чу ваьлча бIаргагу пенех а тховх а хьалъэхка йоахка тайп-тайпара ловзоргаш, флажокаш, юкъ-юкъе Дед-мороза суртилгаш а долаш.

Къаьстта чIоагIагIа безам тIаботдаш я дешархоша кийчъяь школа зали цу чура къоарза елкеи. ЧIоагIа къахьийгад 9-чеи 10-чеи классай дешархоша кердача шерага кийчлуш. Дешархой низаца вIашагIтехача художественни самодеятельноста коллективо доккха концерт оттадергда кердача шера елке хьийхараш та, берий даьштеи ноаноштеи. Концерта юкъе дакъа лоацаш барех цаIаш ба елкана хьалхашка латтараш. Цар гойтаргья тайп-тайпара хоза номераш. Дика дIаоттабаьб из болх художественни самодеятельноста коллектива доалдеш йолча Лапатухина.

Сурта тIа: № 2 йолча школа художественни самодеятельносте дакъа лоацаш бараш елкана юхе репетици еш ба.

И. ПЛИЕВА сурти тексти.

Массаза а кхоачашду тIаийца декхараш

МАЛЬСАГОВА Лемка

БАРАХОЕВА Лемка

*

Наьсарен районе цIаккха а ца даьхача тайпара доккхий толамаш даьхад дIадахача 1960-ча шера Аьлти-Юртарча шурий-товарни ферме къахьегача доярказа. ТIаийца социалистически декхараш гаьнна тIехкхоачаш а даь дIадахача шера духхьала 11 бетта хIара Iаттагара 4258 килограмм шура яьккхай Барахоева Лемкас, хIаьта Мальсагова Лемкас—3268, Барахоева Седама — 3075, Мархиева Зинас — 2668 килограмм. Ферма ерригача коллективо а тIехкхоачашду шура яккхара тIаийца социалистически декхараш.

ДIадахача шера уж толамаш даха вIаштIехьдаьлар доярказ, бежа Iуй, фермерча берригача болхлоша барт тайна, цхьоагIо йолаш къахьегарах. Семилетка 3-ча шера керда социалистически декхараш тIаэца дага ба ферма болхлой. Иштта, дIадахача шера хIара Iаттагара 3000 килограмм шура яккха декхар тIаийцадар Барахоева Лемкас. ХIаьта укх кердача шера 4 эзар килограммага дIакхача дага я из. Цу тайппара лакхара декхараш тIаэца лаьрхIад Мальсагова Лемкас, Барахоева Седама, Мархиева Зинас.

И. Плиева сурт.

*

БАРАХОЕВА Седам

МАРХИЕВА Зина

Кхы а дикагIа тоалургба боахам

Ираз долаш беркате дар дIадаха 1960-гIа шу. Дика хьийкъа дар Первомайски района А. Шерипова цIерахча колхоза къахьегамхоша дIадийна ялаташ, чIоагIа дийбад колхоза хьайбаш. Натахьа санна 1957-ча, колхоз вIашагIъеллача шера колхоза боахамо цхьаккха а сома пайда бенна хиннабеце, укх шера боккха пайда лу цо.

Атта дац керда колхоз вIашагIйолла цхьаккха а тайпара боахам а боацаш. Из хало тхона нийсъелар эггара хьалха 1957-ча шера керда колхоз вIашагIйоллаш. Е техника а е хьайбаш а дацар колхоза.

Паччахьалкхено юхалургдолаш ахча а денна 98 устагIа ийцар оаха 1957-ча шера аьхки. ХIаьта МагIалбикерча лаьтташка 350 гектара тIа кIа дIа а цийра. КIа дIаде а чуэца а техника кхыча районашкара еха езаш хулар. Цул совгIа цу хана хьайбаш бахача наьха помещенешка леладора оаха. Цхьаькха шу даьнначул тIехьагIа цхьа бIаь къона бежан ийцар оаха паччахьалкхено юхалургдолаш деннача ахчах. Иштта новкъостал даьд тхона паччахьалкхено.

Хьайбаш дебадарца цхьача царна эшаш йола помещенеш хьалъеш а кхыдола балхаш деш а хулар колхозникаш. Соахка гурахьа 652 бежан вIашагIкхийтар тха колхозе. Цу гIулакхо хьахьокх мел сиха дегIабенаб лоацдача хана тха хьайбай боахам.

Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннад барт тайна цхьоагIо йолаш хьайбаш леладераш хилар бахьан долаш. Дика къахьегарца белгалбаьннаб тха дикагIа бола доярказ Ахриева Фаци, Тучиашвили Рая, Ахриева ПятIи, иштта кхыбараш. ХIара Iаттагара 1700 килограмм шура яккха аьнна укх шера шоаш тIаийца декхараш а тIехкхоачашдаьд цар. ХIаьта ерригача колхозо а тIехкхоачашдаьд хIара Iаттагара шура яккхара тIаийца хинна декхараш.

Уж социалистически декхараш кхоачашдеча чIоагIа дакъа лаьцад доахан доажадеча бежа Iуша Тучиашвили Алексея а иштта кхыбараша а.

Дика къахьийгад хьайбаш леладераша паччахьалкхенга дулх доахкара а. Укх шера план 403 процент кхоачашъяьй колхозо. Иштта дукха дулх паччахьалкхенга доахка тха вIаштIехьдаьннад кагий Iаьсий бахача нахагара хьа а ийдеш царна дика гIулакх а деш хьалкхедарах.

Iана кийчо дика яьй тха колхозникаша. Хьайбаш чудоахка помещенеш ханнахьа кийч а яь дIаоттаяьй, Iана кхоачам хиллал базашка хьатIаэзад доакъар.

ДIахо йодача хана къаьстта укх кердача шера хьайбай боахам шербе лаьрхIад оаха. КIезига да тха колхозе жа: берригаш а ши эзар гаргга устагIа мара бац уж. ХIаьта укх шера 8 эзар устагIа вIашагIтоха лаьрхIад оаха.

Цул совгIа дикка дебаде лаьрхIад оаха доахан а. Цу гIулакхга мел эша торонаш йолаш я. Шортта доакъари кхоачам хиллал помещенеши я колхозе. Дукха ха йоацаш 150 къона бежан ийцад оаха кIих. ХIаьта хьажкIех кхы а ши бIаь бежан эца лаьрхIад укх гарггарча хана.

Дика лел колхозе ялаташ дIадера гIулакх а. Бакъдар аьлча, тхоашта юхе лаьтташ-м дац тха. КIа а, хьажкIаш а, кхыйола культураш а дIае МагIалбика лаьтташ долча дIааха дезаш хул. Дика хьийкъад укх шера цу лаьтташка 430 гектара тIа дIадийна хинна кIа. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 18 центнер яьккхай оаха. Дика хьийкъай хьажкIаш а. Цул совгIа кийчъаь дIаоттадаьд оаха бIаьсти дIадувргдолча ялатий фу.

ХIанз 10 автомашина я тха колхозе. Цхьабакъда, кхоачам болаш-м яц уж а. Укх кердача шера кхы а массехк автомашина Iалашъергья оаха.

Лоацдача хана колхозо Iалашъяьй «ДТ-54» яха йиъ, «Беларусь» яха шиъ трактор, шиъ комбайн, мел эшаш йола юртбоахама техника.

Колхоза правлене чIоагIа теркам тIабохийт бахача наьха культурни уровень лакхъяра а. Хьалъеш латт 130 моттиг йола клуб. БIаьстан юххье хьалъяь яргья из. Укх деношка колхозо Iалашбаьб электромотор. Колхоза масса а моттигашка, бахача наьха цIеношка электрически сердало чуйилла торо хулийт цу гIулакхо.

Вай партеи Советски правительстваи чIоагIа йоакхо ю бахача наьха хьал-торо тоаяра. Цу йоакхонна дикача къахьегама толамаш жоп лу тха колхоза къахьегамхоша. Укх кердача шера колхоза боахам дIахо а дегIабоалабара кхы а дикагIа къахьета лаьрхIад оаха.

I. ЦИЦКИЕВ,
колхоза председатель.

Дукха беза сона сай болх

Ер 3-гIа шу да «Гвардейский» совхозе 4-гIча отделенерча хьакхарч лелаеча ферме со болх беш йола. Эггара хьалха свинаркал болх бе дIайолалуча хана чIоагIа хала дар сона. Нохчий йоI мишта йода хьакхарч лелае, яхаш къамаьлаш дора юрта бахача наха, хIаьта з дог ца эккхаш, айса тIаийца гIулакх сийлен долга ховш дIабихьар аз сай болх. Къаьнача свинаркай хьехар дика кхетадаь лоацдача хана хьакхарч лелаеи царна гIулакх деи Iомаелар со.

Укх шера аз тIулакх деча группера цхьаккха хьаккхий хурск еннаяц. Махулла дикагIа царна гIулакх де гIерт со, хIаьта хьакхарч лелаеча ферме балха яхача денз цIаккха чу яхаяц со айса доалдеча хьаккхий группана хIама де эшаш. Уж лоаттаеш йола моттиг даиман цIенеи, кIалхьарцар даьи, екъеи хулийт аз, хIаьта шоай ханнахьа тел царна даа хIама а. Дика хов сона шоашта деча тIулакххага хьежжа мара цар пайда лургбоацилга, цудухьа вIалла хIама эшийтац аз сай групперча хьакхарчашта. ХIанз со цхьаь яц ферме болх беш йола нохчий кхалсаг. Кхы а дуккха баьхкаб соца болх бе нохчий кхалнах. Царех я Алхазурова, Айгумова, Межидова, иштта кхыбараш а.

Дика къахьийтад тха коллективо дIадахача шера. Толамца кхоачашъяьй оаха шера йола паччахьалкхенна дулх дIадалара план. Тхона хов тхоай балха юкъе дукха кхоачамбоацараш долга. Уж дIа а даьха кердача, 1961-ча шера оаха лаьрхIад кхы а дикагIа болх бе, дукха езача Даьхенна дукхагIа дулх дала.

М. АЛОЕВА.

ЗIамига йолча хана денз артистка хила безам болаш яр со. 14—15 шу доаллаше а театре балха яхар со.

Халонех ца кхераш киларах вIаштIехьдаьлар са йиIигий а кIаьнкий а ролаш ловзае. ЧIоагIа хоза хийтар сона Лермонтова «Вай ханара турпал» яхача романацара Бэлай роль ловзае, аьнна сайна тIадиллача.

ХIанз Х. Нурадилова цIерахча театре балха я со. Дуккхача спектаклашка лайзай со дIадахача шера. Царех я «Асланбек Шерипов», «Майра Кикила», «Гио», «ПаьтIамат», иштта кхы а дуккха пьесаш.

ХIанз «Маьр-нана» яха пьеса кийчъеш я тха театра коллектив. Цига ловзаю аз Афьята роль. Из пьеса оттаергья оаха 1961 шера 9-ча январе. Йоккхий планаш я са кердача шера чакхъяха лерхIаш. Сай еррига говзал тIаяхийта низи, хьинари ца кходеш дакъа лоацаргда аз Нохч-ГIалгIайчен искусство дIахо а дегIайоалаяра.

СУРТА ТIА: Алиева Тамара «Дог доаха кагий нах» яхача пьеса тIара Мадина роль ловзаеш.

Т. АЛИЕВА,
Грознерча Х. Нурадилова цIерахча театра артистка.

Юртах город хургья

ДОГ ГIОЗДОАХА ЭРГАЛОНАШ

Укх тIеххьарча шерашка кхаччалца Шалински районерча вокх юрташта юкъера белгалъяьнна яцар Колхозное яха юрт. 3—4 шу хьалха зIамига яр из.

Цхьабакъда, хIанз цига кхыча бесса сурт бIаргагу. ДегIаенай юрта боахама экономикеи культуреи, тоаденнад къахьегамхой вахара хьал.

Юрта болх беш 8 тика я. Царех кхоъ укх шера хьалъяьй. ЧIоагIа йоакхо ю болхлой берий: царна лаьрхIа хьалъяь шиъ ясли, цаI берий беш я.

1300 дешархо ва юртарча цхьайтта шереи бархI шереи школашка дешаш. Царна хьехаш лакхехьара а юкъера а дешар дийша 70 хьехархо ва.

МоллагIча йоккхача городе санна, Колхозное яхача юрта болх беш шиъ клуб, кинотеатраш, массехк библиотека я.

Сайрийна школе дешаш ба дукха эрсий а нохчий а кагинахи мехкарийи.

Советски Союза Коммунистически партеи Советски правительстваи Iалаьмате чIоагIа йоакхо ю вай республика промышленностьи культуреи дегIайоалаяра. Геттара дика гучадоал из Колхозное яхача юрта хинна а хулаш латта а эргалонаш бIаргаяйча.

ЮРТАХ ПРОМЫШЛЕННИ РАЙОН ХУРГЬЯ

Из тхота аьлар Колхозное яхача юртсовета председателя Павел Ивановича Болтенкова. Доккха маIан долаш хIамаш дар цо дийцараш.

Укх шера хьалъяь а яьнна продукци арахийцай аьшкбетона завод хьалхарча очередо. Юрта хьал мел еча гIишлошта аьшкбетон е лаьрхIа я из завод.

Семилетка кхоалагIча шера болх бе йолаяла езаш я шекар ду завод. Деннеи буси заводо чакхйоаккхаргья 45 эзар тонн шекар доаккха свекла. Цу цифро хьахьокх из мел йоккха хургья.

Завода болхлошта лаьрхIа хIанзале хьалдаьд 75 шозза вIаштIара даь цIенош. 150 саг чуэца тарлуш йола столови.

Колхозное яхача юрта хьалъеш латтача мясокомбинато, кхыйола продукци йоацаш а, денни буси 50 тонн марш арахецаргба.

Кхы а дуккха промышленни объекташ хьалъеш латт цу юрта. Царех я маьхк ю завод, мебель арахеца комбинат. Цу ерригача промышленни предприятешта, учреждениешта, бахача наха электрически сердало тергйолаш хьалъеш латт тепловой электростанци.

ТОАДЕННАД КЪАХЬЕГАМХОЙ ВАХАР

Шерагара-шу массаза доал тоалуш латт къахьегамхой вахар. ТIехь-тIехьагIа дукхагIа Iалашду бахача наьха хьашташ. Духхьал дIадахача цхьан шера Колхозное яхача юрта бахача наха хьалдаьд планови 106 цIа, цул совгIа хIанз хьалдеш латташ 400 цIа да. Цу цифраша хьахьокх мел лакхденнад бахача наьха хьал.

Юрта мел бахача наьха цIагIа электрически сердало, шортта цIагIа лелаю хIамаш я. Итташ дезалаш ба шоай доалахьа телевизораш, легковой машинаш, мотоциклаш йолаш.

ХIанз Колхозное яхача юртарча наха 1300 газети журнали язду. БархI бIаь цIагIа радиои радиоприемникаши я.

Паччахьалкхено дукха бераш долча ноаношта хIара бетта 30 эзар сом пособи тел цу юрта.

Вахар тоадаларга хьежжа лакхденнад къахьегамхой культурни хьашташ а. «Семилетка кхоалагIча шера тха юрта,— йоах нов. Болтенкова,— хьалъе лаьрхIад шиъ кинотеатри цаI культура ЦIаи. Укх гарггарча шерашка болхлошта сайрийна культурни салаIа йоккха парк ергья».

Iалаьмате чIоагIа йоакхо ю къахьегамхой унахцIено лораяра. Укх шера хьалъе йолалу 150 моттиг йола больница.

Тоалуш, хозлуш латт Колхозное яха юрти цига бахача наьха вахари.

М. ХАМХОЕВ,
(тха собкор.).

1325 студент цхьан институте

Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически институто дика чакхдаьккхад 1960 шу, республикерча юххьерчеи юкъерчеи дешара заведенешта 280 хьехархо а луш. Царна юкъе ба: историкаш 55 саг, литератораш 64 саг, математикаш 119 саг, физкультурникаш 42 саг.

Укх дешара шера 460 саг хьайицав институте, шоаца 150 саг нохч-гIалгIай къамах а волаш.

Нохч-ГIалгIай АССР юхаметтаоттаярца эргадьлар института вахар. 1957 шера укхаза хьайийлача нохч-гIалгIай меттеи литературеи отделене хIанз дешаш ва 352 саг, шоашта юкъе 68 йоI а йолаш.

Духхьал цхьан йиъгIлагIча курсе дешаш ба 70 студенти студенткеи. Царех 1962 шера сентябрь бетта хьехархой хургба. Уж ба нохч-гIалгIай отделене эггара хьалха арахецаш бола хьехархой. Цар балхаш дергда, дукхагIча даькъе, юрташка. Шоаш Iомадьча Iилмаехи методически знанейхи пайда а эцаш, коммунистически хьехамца къона тIехье хьалкхеяь ца Iеш, бахача наха юкъе политикокхетама болх а бергба цар.

ЧIоагIа дог гIоздоаккхаш гIулакх да институте нохчийи гIалгIайи меттай кафедра хьаеллар. Кафедре болх беш ва филологически Iилмай ши кандидат. Кафедрерча хьехархоша тарттарча шин-кхаь шера защита е лаьрхIад 3 кандидатски 2 докторскии диссертацешта.

1960 шера института вахаре хиннача дикача хIамаех лархIа мегаргдолаш да 350 саг чухошаш йола общежити хьалъяр, укх дешара шера 50 саг хьайийца естественно-географически факультет хьаеллар.

Республикерча школашта кадраш кийчъяра доккха новкъостал ду института заочни отделене. Укхаза дешаш ва эзар совгIа саг. Царех 880 саг нохч-гIалгIай къамах ва. Укх дешара шера заочни отделене деша хьайийцача 247 сага юкъе ба 87 саг нохч-гIалгIай къамах.

Института очнии заочнии отделенешка деша вагIа нохч-гIалгIай къамах вола 1325 студент. Дог гIоздоаккхаш а боккхача лоархIамера а гIулакх да царна юкъе дешаш 232 йоI хилар.

ДIахо йодача хана кхы а шерлургдолаш а тоалургдолаш а да Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен институте педагогически кадраш кийчъяр. 1961 шера хьалъе лаьрхIад 600 студент чухошаргвола общежити. Боккха теркам тIабахийта лаьрхIад хьатIадоагIача дешара шера хьаэцаргбола абитуриенташ кийчбара. Дикка тоадергда студенташта политехнически знанеш Iомаяр а цар коммунистически кхетам лакхбар а.

И. АРСАХАНОВ,
Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически института нохчийи гIалгIайи меттай кафедра заведующи, филологически Iилмай кандидат.

Наьсарен таханеи кхоанеи

Ше Iоваь, лийнна, хьалкхийна моттиг езаш, хьаштдолаш хул масса вола саг. Дегаь боча йолча, саго шийлоархIача юрта е районе из вахача цунна дагадох, теркалданза Iелац хьалха мишта яр, цу хана денз фу хувцаденнад, фу тIаккхийттад-хьогI аьле. Гобаьккха хьежача, зийча эргалоний хьисап данза а валац.

Цу тайпара йола уйлаш дега чуйосс укх тIеххьарча хана Наьсарен района а Наьсарен-Вокзале ший а зембаьккхача. Цудухьа, юххьанца ала мегаргда: хIанзехьа а бIаргагуш йолча эргалонел совгIа, хулаш латтараш тамашийна доккхий хувцамаш да.

Вай даьша Нана-Наьсаре оалаш хиннача шаьрача ара улл Вокзале, цхьабакъда, Сийлахь-боккха Октябрь хилалехьа хьалха гIалгIай юрташта юкъе тоаенна лоархIаш хиннача купеций поселках юхе хIама а дисьдац. Купеций ГиреевгIар, ЭкажевгIар, ГарбаковгIар, кхыбарий кIадай а кагийча хIамай а тикаш яьда цаI мара кхы улица яцар цига. Бакъдар аьлча хьалха цунах поселок аьле цIи сендухьа йоаккхаш хиннай а ма хац.

Эзари ийс бIаьи кхойттлагIча шерата кхаччалца берригача ГIалгIай мехка лаьрхIа Наьсарен Бурочура цхьа лоаман школа мара яцар районе. Цига хьалхарча классе деша дагIаш 60 бер хиннад — уж а эпсарийи, чиновникийи, купецийи, кулакийи бераш а дар. Лоамашка ухкача юрташкара бераш-м цу школе вIалла дIаэцаш а хиннадац.

Цу школе луш хинна кхетам а дешар а паччахьа Iаьдало еча йоакхонга хьежжа хиннад. Школеш еце а хIара юрта хьужаре хиннай. Баьдеча, тIаьдача, шийлача цIеношка, цIагIара кхихьача лохача гIандилгаш тIа дагIаш бIарчча ди доаккхаш хиннад бераша шоаш дешар а Iомадер а фуъ ца ховш, цун маIан ца довзаш, моллаша етташ.

ХIанз Наьсарен районе 16 школа я, царех юкъера образовани луш 7 школа я. Цу школашка деша дагIа 7059 бер, царех ахаш йиIигаш я.

Яхача хана Наьсаре хиннача цаI мара йоацача школе йиIигаша дешилга вIалла тарлургдолаш а лархIацар. Кхал бераш хьужаре мара дахийтацар, царга бера хана денз ламаз де ховргдолаш бисмали, аттахьанги, дуIаши Iомадайтара.

Хьалха Наьсарерча лоаман школе массехк хьехархо мара хиннавац, хIаьта хIанз района школашка болх беш 298 хьехархо ва, царех гIалгIа 99.

Шоай кортамукъаленна тIехьа къийсача лоаман къамий низ болча болама духхьал XIX бIаьшера юккъе паччахьа Iаьдало тIема чIоагIале (гIап) йилла хиннача Наьсарен Бурача шозза вIаштIара даь доккхий цIенош дагIа. ЦаIаш Наьсарерча Зооветтехникума да. Цига кийчбу зоотехникаш, ветеринарни лораш. Лоаллаха улл района больница, пехкашта лазар дараашта дарбанна йилла санаторий.

Района центрах — Наьсарен-Вокзалех город ала йиш хургйола ха гаьнна яц. Цунна тешал ду районе ворхI шера планах хьалдеш латтача а 1961 шера денз хьалде долалуча а доккхийча гIирсаша.

Машиннаькъа йисте лакха урагIа яха ягIа элеватори мельзаводи. 1960-ча шера хьалъяьй ворхI бIаь сага лаьрхIа кхозза вIаштIара яь юкъера школа. Из йоацаш цхьаькха бархI шерара школа а я Наьсарен-Вокзале. Юрта юккъе ягIа дукха ха йоацаш болх бе йолаенна ши бIаьннел тIех болча кхалнаха къахьега швейни фабрика.

Наьсарен ворхI шера плана картага хьежача 1965 шера хургйолча района центра сурт хьалхашка отт. Яьржа а йIаьхъенна а уллача кирпишкий завода юхе гIолла тIех а баьле, хьалбода хIанзза асфальт йилла тоабаь керда никъ. Из бода хьалъеш латтача электричестваца болх беча оатхалий заводе. Йоккха моттиг я кирпишкех яьча карто чулаьцар. Хьалдеш латт шозза а кхозза а вIаштIара даь цIенош — уж завода болхлой бахаргбола квартираш я. ХьалъайIуш йоагIа завода керттера корпус. Кирпишкаш, кхы йоккхий, сага низаца айлургйоаца гIишлон оатхалаш лаьттара хьал а ийъеш, болхлошка дIател гIала санна урагIъяха латтача электрически крано.

Эггара дего къоабалдер, уйла гIоздоаккхар цхьаькха да. Кхо эзар саг болх беш хургволча, хьахулаш латтача йоккхача социалистически предприятена керте латт къона инженер гIалгIа Мальсагов Арсамак. Цун бIаргашка йоагача цIеро, шаьрача къамаьло тешал ду Арсамак ший метте хилара. Ший гIулакх дика довзача экскурсовода санна, курал еш хьахьокх директора миша хургья завод хьалъяь яьлча цигара болхлой поселок: болхлой культура цIенош, берий яслеш, тика, столови, салоIаргдола моттиг — йоккха беш, кхыдараш.

— ХIанзехьа а хьалкхувш йоагIа гIалгIай болхлой класс — йоах Мальсагова.

Завод хьалъеш йоахк тайп-тайпара бригадаш: Гайгова каменщикаш, Тумгоева Бахьаудина бетонщикаш, Алгатова Къурейша плотникаш.

ГIишлой балхий бIарчча комплекс гу завода коа тIа ваьлча: укхаза ба машинникъ буллаш боахкараш, завода котельни хьалъераш, хий дуллаш, паропровод юллараш.

Массанахьара хьахоз гIалгIай меттала ду къамаьлаш, гIараш, оатхалаш тIакхухьаш лелача машинаша, доххкаш латтача наькъашка Iобоассабеча жагIа ду таташ. 1961 шера хьалхарча аргIан продукци арахеца йолалургья завод.

Электрически оатхалий завода лалла 1961 шера хьалъе йолалу кхаь эзар болхлочо къахьегаргдола трикотажни фабрика. Алхха цхьан шера цу гIишлонна лаьрхIа 300 эзар сом ахча хийцад нохч-гIалгIай Совнархозо.

Трикотажни фабрика лоалахо хургья шиъ ах эзар болхлой коллектив йола мехкдаьтта-газа приборий завод.

Наьсарен районе хьалъеча боккхача лоархIамерча гIишлоний сурат дизза хургдацар Пхьилекъонгий-Юрта хьалъеш латта, шин эзарнега кхаччалца болча болхлоша къахьегаргдола кхаьккхий тоаду завод хьоаха ца йича. Из завод болх бе дIайолаеннача хьалхарча шера цо миллион кхакха тоабергба.

Наьсарен районерча партен а советски а организацешта хьалхашка доккхий декхараш латт культуран а, унахцIено лораяра а, бахача наьха вахар хоздара а даькъе. Райцентре болх беш да культура ЦIа, халкъа театр, музыкальни школа. ВорхI шера план чакхйоалаш Наьсаре хьалъяь яргья 1500 бер чухошаргдола пхиъ школа, 200 сага лаьрхIа йола пионерий дворец, клубаш, детсадаш, яслеш, тикаш, маьхк ю завод, столовеш, шурий продукташ йохка кафе, культмаг, хьалъергья амбулатореши больницаши СурхотIа, Экажкъонгий-Юрта, ТIой-Юрта, хIаьта райцентресихха лорий дарба ду станци, гостиница.

* * *

Хувцаеннай Наьсарерча лаьтта юхь. Экажкъонгий-Юртарча, Наьсар-Кертерча, Яндарерча, ТIой-Юртарча, Долакха-Юртарча совхозий отделенешка хьахиннай йоккхий сомий бешамаш, районе гIолла чакхдоал Алхан-чурта хьоарсам, хIара отделене гIалаш санна хьалдаь латт доахан лeладеча фермай дIаьхий гIирсаш. Фермашка дукхача доахана а жана а Iулаш да.

— Атта, ше-шегIа хьахиннадац из деррига,— йоах новкъосташа, района болхлоша.— 1957 шера совхоза отделенешка, хьайбай фермашка болх вIалла ла йиш йоацаш во латтар. Болхлой, специалисташ, животноводаш тоъацар, отделенешта доалдераш хIара бетта хувцалора, боахама доалде кхетам а низ а кхачацар.

Нах а хьалха хиннараш бац: хувцабеннаб, балха товзал Iомаяьй, шоай низах бIубеннаб наьха. Болхлой совхозий са доалла моттиг я. Шоай гIулакх дезаш, хьаьнала, шоай декхарашта мутIахьа бола болхлой дукха ба.

Хьожаргда вай районерча кхалнаха къа мишта хьег.

Ерригача Нохч-ГIалгIай республике цIи хезай Аьлти-Юртарча отделене божа бетташ йолча Барахоева Элбазкъий Лемкай. ХIара хьайба оамал йовза, из шийца хьаIомаде, ше яхар цунга дайта низ кхаьчар доярка. Ше тIаийца декхар тIеххкоачашдаьд цо. Иштта я Барахоева цIерахо Мальсагова Лемка а.

Ши шу хьалха «Октябра 40 шу» яхача совхоза Долакха-Юртарча отделене звенош чIоагIъеча хана 32 гектар лаьтта хоададир Кусиева Зайдата. Цун звеноца ворхI йоIи ши зIамига саги дар. Отделенена тIабахкараш цу хана башха тешацар Зайдата кхыча звеношта юхе хьажкIаш дукхагIа хьувкъийтаргья аз аьлча. Цхьабакъда, Кусиева ший деша да а шийх ца тешаш хиннараш эхь де могаргдолаш а хиннаяр. Шин шера дика хьийкъа хьажкIаш чуийцай Зайдата звенос. Укх гурахьа цо чуера хIара гектара тIара 130 центнер фуалъяьха хьажкIаш — ерригаш а 395 тонн, вешта аьлча Кусиева звенос 32 гектара тIара чуийцай «Наьсарен совхоза» Iаьлий-Юртарча ерригача отделене 500 гектара тIара чуийцараш миссел йола хьажкIаш.

Наьсарех дукха ха ялалехъа вай республике керттера коартолаш ювш йола район хургья. Цу даькъе тоъал доккхий толамаш даьхад Экажкъонгий-Юртара отделенерча Талдиева Ислама — цун звенос 30 гектар йолча участкан хIара гектара тIара 110 центнер коартолаш чуийцай.

Районерча механизаторашта юкъе хьокхаме болх баьб 1200 гектар лаьтта аьхача Яндарерча тракториста Гандалоева, 1080 гектар аьхача Аьлти-Юртарча Оздоева.

Лоацца йоазув дарца Наьсарен района вахара дизза сурат дилла хала хургдар. Цу районе дукха да дика да ала йиш йола гIулакхаш, цхьабакъда кхоачамбоацараш, гIалаташ, доал ца тоъаш, района организацей бIарг а теркам а дIа ца кхоачаш йола моттигаш а дукха я.

Аз яьча укх заметкаша хувцалуш, эргайоалаш латтача района вахара цхьа сурт хьа мара хьокхац. Цхьабакъда, эргалонаш йоккхий я боахамца а, вахарца а, халкъа сакхетамца а.

Вокзале Албогачиева Юсупа цIерахча улицах хьадоагIар школе долха кхал а маIа а бераш. Цар шоайла, берашта мара дувца цаховча бесса дийцар тахан хьахинна керда шу дар. Елка, дед Мороз, Снегурочка, игрушкаш яхача къамаьлацарча дешаех кхетадора Iа цар хIаране цIагIа керда шу долалуча бус елка хургхилар. Из — гIалгIачун дезала юкъе дена керда хIама да, хIаьта из санна дола хувцамаш дукха а да.

Къаьначуннеи кердачуннеи юкъера доазув дуалуш, довш, кердадар коттоалаш доагIа. Вахара хьал, цун боарам лакхбеннаб. Вайх хIаране дегагIозале я — вай мехка хьалдеш мел дола хIама, промышленноста гIирс, завод, фабрика, культура цIенош, нах чуIа гIирсаш — ерригa а сага лаьрхIа, цун вахара иразa, машара гIулакха лаьрхIа деш хилар.

Б. ЗЯЗИКОВ.

Республика къахьегамхой кердача шерара РАПОРТАШ

МАГIАЛБИКЕРЧА промысловикаша шера йоагIа план республике хьалхарчарца, 1960 шера 14 октябре кхоачашйир. Планал совгIа 20 процент «Iаьржа дошув» деннад цар Даьхенна. Мехкдаьтта доаккхаш дIададар лохдарах 2 миллион сом кходаьд, хIара болхлочун къахьегама овсарле 135 процент лакхъеннай.

Хий чудахийта тIо?наш дохадарах итташ эзараш тоннаш мехкдаьтта даькхад.

Инженераша В. В. Петровеи Л. М. Киссельманеи хьаьй скважинаш бурув тохача моттиге тIера дIакъовлаш йола керда конструкци. Цо авареш хилийтац бурув тохаш. 2-ча промысла воккхагIча инженера хьаьй хьалдоаккха мехкдаьттеи гази вIаши къоастадеш йола автомат.

7 шерара план 4 шера кхоачашъеяхь дIайолаяь МагIалбика мехкдаьттахой 1961 шера кхы а чIоагIагIа къахьегаргдолаш ба семилетка ханал хьалха кхоачашъе.

* * *

Мехкдаьттеи гази яккхара шера йоагIа план ханал хьалха, 1960 шера 19 октябре, кхоачашъярах Даьхенна рапорт делар ГУДЕРМЕСА промысловикаша. Шу йистедаллалца йолча хана мехкдаьтта даккхара план 112 процентi газ — 114 процентi кхоачашъяьй.

Промысла хIара болхлочун къахьегама овсарле 110 процент лакхъен най.

Мехкдаьтта доаккхаш дIадодар лохдарах, чурча торонех пайда эцарах 1 миллион сом совгIа ахча кходаьд.

Скважинай забояш лоабатеи тухеи мистача маркхалашца тоаярах дукха мехкдаьттеи гази яьккхай. Скважинашта лаьтта кIал ремонт еча 6 лхашта механизаци ярах 12 эзар сом а кходаьд, ремонт яра ха 140 ди лоац а яьй.

План ханал хьалха кхоачашъеш доккха дакъа лаьцад рационализаторашеи изобретателашеи. 1960 шера 220 дика предложени юкъейоалаяьй цар. Царех паччахьалкхенна 1 миллиони 200 эзари сом пайда баьннаб.

Къонача инженера В. С. Антонова дуккха электроэнерги кхоергйола 5 предложени еннай, 100 эзар сом пайда а луш.

Бурув тохача цеха механически мастерске токара Ф. И. Вразумовске металл кходе а оатхалаш чехкагIа кийчъе а йиш хулийта дика 7 предложени еннай.

Семилетка 3-ча шера план ханал хьалха кхоачашъе болабеннача Гудермеса промысловикаша тIагIертта къахьег ССКП ЦК-а хургйолча Пленума сийленца накъа баха.

* * *

«Сунжанефта» Управлене КАРАБУЛАК-АЧАЛКХЕ яхача къонача промысла болхлоша ханал хьалха, 1960 шера 25 декабре, кхоачашйир шера йоагIа план. Шу йистедоаллаш мехкдаьтта даккхара план 102 процентi газ — 114 процентi кхоачашъяьй.

Мехкдаьтта доаккхаш дIадодар лохдарах массехк миллион сом кходаьд. ХIара сага балха овсарле 103 процент лакхъелар.

ТIоанашта юкъе хий чудахийтарца кIедж етташ мелови мехкдаьтта доаккхаш дукха болх баьб.

Скважинаш лаьтта кIалха а капитальни а тоаеш деча дерригача балхашта механизаци еш йола А-40 яха дIа-юха лела ши агрегат Iомаяьй мехкдаьттахоша.

255 предложени еннай рационализаторашеи изобретателашеи. 1 миллиони 200 эзари сом пайда беннаб цар паччахьалкхенна. 220 инженер, техник, болхло вар цу гIулакха юкъе дакъа лоацаш.

Коммунистически къахьегама 1-ча бригада боккхагIча операторашa Н. П. Летниковеи М. Ф. Малышкоси Даьхенна итташ эзараш сомаш кходеш а бIаьш тоннаш мехкдаьттеи эзараш кубометраш гази луш а йола 14 предложени еннай.

Карабулака промысла коммунистически къахьегама Б. Минеев керте латтача бригадо дика чакхйоакх мелови мехкдаьтта скважинашка деча балхашта ю автоматизаци. Хий чуухийтача насосне балха автоматизаци яьй болхлоша. Дежурнеша баь болх автоматически прибораша бу.

Даьхенна планал совгIа эзараш тоннаш «Iаьржа дошув» лургдолаш доккхий декхараш тIа а ийца дIадоладу семилетка кхоалагIа шу Карабулак-Ачалкхен промысла болхлоша.

* * *

ДIадаха 1960-гIа шу дикача толамашца чакхдаьккхар Сунженски районерча кхашкара балхаш деча къахьегамхоша. Из гуш да укх лохерча цифрашка хьежача. Паччахьалкхенга ялат дохкара план районо кхоачашъяьй 105 процент, баьца дааpаш дохкара план—111 процент. Лаьта юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара чуийцад, тIайицача декхарех 16,5 центнер эца дезача, 19,1 центнер деррига ялати, 23 центнер эца езача 35 центнер хьажкIаши. Цул совгIа 1959-ча шера ехкачул шозза дукхагIа хьажкIаш ехкай дIададахача шера паччахьалкхенга. Планал дуккха а совгIа чуийцад баьца дааpаш, къаьстта помидораши (хIара гектара тIара 150 центнер) хохаши (120 центнер).

Баьца дааpаш хьувкъийтара къаьстта дика толамаш даьхад «Победа» яхача колхозеи «Ассинский» совхозеи къахьегамхоша.

Кердача шера кхы а лакхера декхараш тIайиду хIанз тха юрта боахама къахьегамхоша.

И. ДОНЕНКО,
райисполкома председатель.

* * *

Дика къахьийгад тха районерча къахьегамхоша дIадахача шера. Паччахьалкхенга дулх, шура, тха, фуаш, ка бола ялат дохкара план толамца кхоачашъяьй районо. Иштта, 500 тонн дулх дохка дезача 512 тонн ехкай. Дулх дохкара план дика тIехкхоачашъяьй «Назрановский» совхоза хьайлаш леладераша. Паччахьалкхенга шура йохкара къаьстта дика къахьегарца белгалбаьннаб цу совхоза Аьлти-Юртарча отделенера хьайбаш леладераш. План меттел тIайицa социалистически декхараш а тIехкхоачашдаьд цар.

Укх кердача шера кхы а дикагIа къахьега лаьрхIа ба тха районерa юрта боахама къахьегамхой.

Т. ТЕБОЕВ,
ССКП Наьсарен райкома хьалхара секретарь.

* * *

ССКП ЦК январьски Пленума толамца накъа бахара Курчалоевски района юрта боахама къахьегамхоша паччахьалкхенна хьайбай продукташ дIаялара шера йола план 1960 шера 20-ча декабре кхоачашъяьй. Шура дIаялара план кхоачашъяьй 103 процент, тIехкхоачашдаьд паччахьалкхенга дулхи фуаши дохка тIайица социалистически декхараш, шин шера доагIачул дукхагIа дулх дехкад паччахьалкхенга, фуаш—116 процент.

ДIадахача шера цу ханага кхаччалца ехкачул дукхагIа ехкай: шура—1,5-зза, дулх—3,8-зза, фуаш—2,3-зза. Дебадаьд района колхозашка хьайбаш, вIашагIъеллай хьакхарч лелаю шиъ ферма. Паччахьалкхенга хьайбай продукташ дукхагIа йохкараи 1960 шу дикагIа чакхдаккхараи чIоагIа къовсам лоаттабу района колхозникаша.

Цун сий ду массане а

Тамбиева Мусоста Фарзет йовзаш я Наьсарен-Вокзале бахача нахах дукхагIа бараштa.

Денал а кадайл а доаллаш йолча цун шовзткъеи кхойтт шу дизаьд аьлча теша хала да.

Цу юрта Iа дIа мел хьаттачо дика тешал ду цунна:

— Фарзет ювций Iа? Из даккха гIалат доацаш, бакъахьара кхалсат я. ХIанз тха юртсовета депутат я из. Шийна тIадихьаьча гIулакха, ак аьле юхаверзийтац цо цхьаккха а саг. Цо тIаденача гIулакха де йиш йолчохи йоацачохи бокъонца дIакхетаву из. Iимерза а дух тIа воаккхаш а шийца къамаьл даьчул тIехьагIа дега тоам а хиле дIавода из йолча венар.

Дукха хана денз хьайоагIа из педагогически общественнии балхаш деш.

Наьсарен-Вокзале хьехархо йолаш ше даьккхача ялхайтта шера (1944-ча шерага кхаччалца), духхьал ший болх лелабаь ца Iеш, района общественни вахарах а шерра дакъа лоацаш хьаера Фарзет.

Наьсарен-Вокзалерча юрта Совето тIадилларах боккха болх бора цо, цу хана хиннача «Разнопром» яхача артела барзкъаш тегача цехерча кхалнаха юкъе.

Цу шерашка гIалгIай мехкарий дукхагIа бараш дешанза бар. Ца а бийса а ца къовсаш царца болх бора Фарзета: дешар хьехар, советски законах дIакхетабора, шариIатои Iадатои лоаман кхалсагата яхьар мел гIелал я дIахойтар.

Цу хана цо леладаь хоза гIулакхаш бахьан долаш хIанз боккхача безамца ювц из Наьсарен-Вокзалерча дукхача цIен-ноанoша.

1945 шера денз 1957 шерага кхаччалца йолча юкъа, ший дезалца цхьана Фарзет яьхай Киргизски ССР-ча гор. Фрунзе. Цу еррига хана хьехархо а детсаде воспитательница а йолаш болх баьб цо.

...Ше яьхача Нана-Наьсаре 1957 шера цIаерззашехьа, ши кулг вIашка а диллаь хIама ца деш ягIа ца Iамаь Фарзет, Наьсарен райисполкоме яхар шийна дукха беза болх хьабеха. Кхы тIехьа па тетташ кхоачашдир цун декхар. Наьсарен-Вокзалерча мельзавода берий беша заведующелла хьожайир из. Дукха кхоачамбоацараш дар цу берий беша Фарзет болх бе йолаеннача хана.

ДIадийцаь а хьадийцаь а, Iоедда а хьалъедда а ший болх тоабе ховш йолча цо, лоацчача хана тоадеш хийцар берий беша хьал: хьалхагIа цхьан сменах мара ца хинна бераш, 50 саг тIа а тохаш шин сменах хургдолаш оттадир. Тоадир телача кхачан гIулакх.

ШакIа санна цIенеи бIарг хьесташ хозеи я хIанз берий беша. Кхы а хозъю из, Фарзета ийцаь латтача цIенача пианинаи радиоприемникои.

1958 шера моттигерча а районни а Советашка хоржамаш деча хана юха а Наьсарен-Вокзалерча юрта Совета депутаталла хорж наьсархоша нов. Тамбиева.

Цхьацца шоашта эшарашта Фарзетага ледкъараш а нийслу. Цхьа ди тIехьа ца тоттaш сиха къестаду цо уж тайпа дешаш.

Масала, дукха ха йоаццаш из йолча ера Т., маро бала бахь шийга, новкъостал де шийна, аьнна. Ала деззача дIа а аьнна, геттара сиха де доагIар дир цу дешах. ХIанз Т., саго бахьаш бала а боацаш, сапаргIата яхаш я.

ДIаяхача къизача замах юхедисаьча воча гIулакхашта духьал цахаддаш къовсам лоаттабеш хьайоагIа Фарзет. Цу хьакъехьара кхетама болх массаза а санна хIанз а лелабу цо гIалгIай кхалнахаца:

— Тха депутаташтa юкъе толашагIа ярех цаI я Фарзет,— йоах цох Наьсарен-Вокзалерча юрта Совета председатель волча нов. Арсамаков ИбрахIима,— хIана аьлча шийна тIадиллаь гIулакх сихеи тешамеи чакхдоаккх цо.

Ше санна дика хьалкхебаьб Фарзета ший дезал а. Цун пхи бер дикача тайпара хьалкхийнад. Пхиъэ а юкъера дешар дийшаь даьннад.

— Вокхарна юкъе а,— йоах Тамбиевас,— бочагIа я са зIамагIа йола йоI Лейла.— Сайна а хьехархочун болх дукха безаш хиннадаь, цкъа, сайрийна цIагIа пхьер дуаш дагIаш цунга аьлар аз: лор хила безам ба хьа, е хьехархо хила безам ба хьа?

— Хьа хинна безам ба са а,— аьлар йоIо.

ХIанз Фарзета йоI, маьре ена нускал долча хана ший нанас болх беш хиннача Наьсарен-Вокзалерча школе хьехархолла болх беш а Грознерча хьехархой институте заочно дешаш а я.

— Вай Даьхе кхы а хозъяра ший низ дIакхоачар де-м хIара советски саг декхарийла ва, — оал цо, ше могаеш саго хIама аьлча.

Иштта я Наьсарен-Вокзалерча юрта Совета толашагIа йола депутат Мусоста Фарзет.

С. ПАРОВ.

Хьинаре къахьийгад баьца дааpаш леладераша

Вай республикерча баьца дааpаш леладеча районашта юкъе къаьстта дика толамаш доах Сунженски района боахамаша. Дика къахьийгад баьца дааpаш кхедара дIададахача шера цу районерча «Ассинский» совхоза къахьегамхоша. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 222 гектар баьца дааpаш чуийцад цар, хIаьта помидораш — 250 центнер, планах 210 центнер чуэца езача. Цул совгIа хIара центнер помидорашка 24 сом дахад. Из хул планал дуккха а кIезигагIа.

ДIададахача шера дика къахьегарца укх кердача шера накъа енай цу совхозера нов. А. Збудчака кулгалдеш йола бригада. Цо леладеш дар 77 гектара тIа дIадийна хинна баьца дааpаш, царех 71 гектара тIа помидораш а йолаш. Ала дезаш да, баьца даарашта бригада членаша чIоагIагIа гIулакх даьлга. Из хьахьокх цар даьхача толамаша. ХIара гектара тIара чуийцай 283,9 центнер помидораш. Иштта дика цIаккха а хьийкъаяц помидораш Сунженски районе.

Иштта дика баьца дааpаш кхеде болхлой вIаштIехьдаьннад агротехнически бокъонаш дика йовзаш, къахьегама дисциплина чIоагIа лелаеш, шоайла барт-цхьоагIо йолаш уж хилар бахьан долаш. Цу тIа а цунах керттерадар да помидорий а кхыча баьца дааpий а рассада геттара дика кийчъе ховш бригада членаш хилар. Цу бригада звеношта юкъе а дика къахьийгад Жилякова Мария керте латтача звенос, ше гIулакх даьча 11 гектарах хIаране тIара 321 центнер чуийцай цо.

Укх кердача шера кхы а дикагIа баьца дааpаш хьувкъийта лаьрхIа ба «Ассинский» совхоза баьца дааpаш леладераш.

М. АХРИЕВ,
(тха собкор.).

УлицагIа лелара керда правилаш

1961 шера 1 январе денз Нохч-ГIалгIай мехка улицагIа дIа-юха лелара керда правилаш увттаю. Республикашка, краяшка, областашка увттаяь хиннача, къаьнарча правилех эргаш ерригача Советски Союза мегаш а лаьрхIа а йола керда правилаш я уж.

Зе-зулам доацаш улицагIа дIа-юха лелилга Iалашдеча боккха лоархIам тIабулл общественноста. Водителаш, гIаш бола нах, пассажираш декхарийла ба милицеи дорожни службаи болхлоша яхар меттел, дружинникаша, автопаркана технически тIахьожам беча комиссеша, школашта юхеи машиннаькъа дIа-юха тIехвоалачеи болча дежурнеша яхар це а.

Городашка цхьан сахьата автомобилаш 60 километрали транспорта кхыдола тайпаш 50 километрали чехкагIа лелийта йиш яц. УлицагIа дуккха нах болхача хана, гIашлой наькъах тIехбоалаш, дукха гуллуча моттигашка, коа наIарах чувоалаш, коара аравоалаш, лаьттан тIа шан морд лоацабеннача хана, дикъденна дохк эттача, и. кх. хилча сахьата 20 километрал сихагIа яхийта йиш яц цхьаккха а тайпа транспорт.

Мухь кхухьача автомобилашца нах дIа-юха кхувлара керда правилаш цIенхашттагIа увттаяь я. Уж тайпа автомобилаш лелаергйола шофераш хила беза хьалхарчеи шоллагIчеи классах а укх тIеххьарча шин шера цхьаккха гIалат ца доалаш болх бaь а.

Керда правилаш арайьхай дIа-юха бу никъ зе-зулам доацаш хилийтарал совгIа, водителий къахьегам аттача баккха а лерхIаш.

Н. УРЫВСКИЙ,
республика госавтоинспекце начальника заместитель.

ДукхагIа хул самодеятельни коллективаш

Кастта хургйолча художественни самодеятельноста кхоалагIча республикански юртарча смотре кийчлуш ба Урус-Мартановски района культпросветучреждений болхлой. ДIададахача шера республикански шоллагIча смотре дакъа лоацаш 6 коллектив мара ца хиннача, укх шера кийчлуш 9 коллектив я. Художественни самодеятельносте вIалла дакъа ца лоацаш хиннача ГIойтIа, ГехтIа, Нохчий-Юрта, иштта кхыйолча юрташка вIашагIъехкай самодеятельни коллективаш. Хоровой коллективаш Грознерча филармоне хиннача отчетни концерте дакъа лоацаш хиннай, цул совгIа шо-шоай юрташка бахача наха а увттадаьд концерташ.

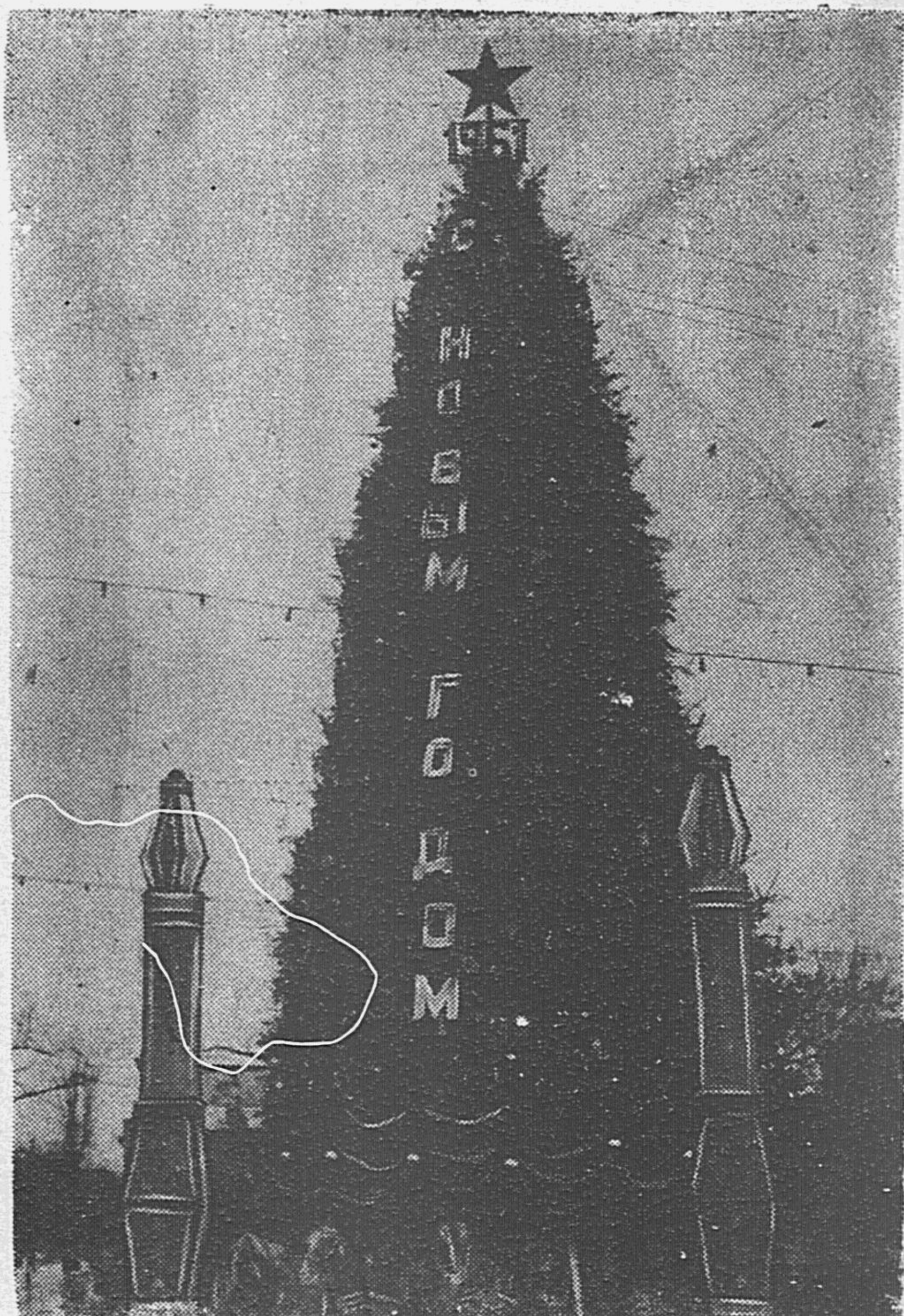
ДIададахача шера районе геттара кIезига йоакхо йора драматически кружокаш вIашагIйоахкара. ХIанз районерча культура цIен коллективо «Барабанщица» яха спектакль оттаяьй, Йоккхача-АтагIе «Абубашир» яха спектаклеи «Тха стадион» яха одноактни пьесеи кийчъе лерхI, уж жамо драматически кружокаш вIашагIъехкай района кхыча юрташка а.

Художественни самодеятельносте дика дакъа лоац районерча интеллигенце а. Дукха ба хьехархой, библиотекай болхлой тайп-тайпарча коллективашта кулгалдеш.

И. НОВОСЕЛОВА,
Урус-Мартановски культура отдела инспектор.

Ший аргIанна тохаш йола водж.
М. ВАЙСБОРДА сурт.

ТАСС фотохроника.

Грозный. Ленина цIерахча майдан тIара елка.

И. ПЛИЕВА
сурт.

Iилма новкъосталца

Грозне чакхъяьннай мехкдаьттаи газеи промышленноста Iилма-технически обществай первични организацей балха опыт дIа-юха йовзийтара йола семинар. Кхыча республикашкарча дуккхача викалаша дакъа лаьцар цига. Лохехьа оаха дувц цига гучададьнна Iилма кердадараш.

Лаьтта кIалха скважинашта ремонт еча хана насосно-компрессорни турбаш дIахьувзаеши юхахьувзаеши «АПР-2» яхача автоматашка болх байтаргболча кердача электродвигателашта тохкам баь баьннаб «Старогрознефта» нефтеуправлене.

Электродвигателаш лелхар кхерам болаш яц. ЙIаьххача хана баьча тохкамо хьахьекхар халача хьалашка, Iалаьмате чIоагIа йIоахъелча а, е царна тIа хий, мехкдаьтта дахача а цу электродвигателашта болх булургхилар. Уж электродвигателаш кийчъяьй мехкдаьттаца болх бу машинаш яра йолча паччахьалкхен проекташ увттаеча институто. Кердача электродвигателашта тохкам беш 25 скважине насосно-компрессорни турбаш Iочуйохийташ а юха хьалйоахаш а йола процессаш дIайихьай управлене.

Керда арахийцача электродвигателий конструкцешта чIоагIа раьза ба скважинашта лаьтта кIалха ремонт ю болхлой. Уж тайпа электродвигателаш дуккха арахецарга дог доахаш ба уж. Цу гIулакхо торо хулийтаргья дIахо йодача хана бригадаш болх ца беш латта ха дикка лоацъяйта.

* * *

Дукха рационализаторски предложенеш тийннай управленерча къахьегамхоша: Цар тийнна дукха предложенеш балха юкъекхийлай хIанзале. Иштта, механика В. Шевченкос енна предложени производственно-товарни контора балха юкъейоалаяьй. Масала, мехкдаьттах юхакъасташ бола хоттеи тухи трубопроводашкара дIабоаккхаш лаьрххIа приспособлени яьй. Из предложени балха юкъейоалаялехьа турбаш чура цIенъеча хана ерригаш вIашагIъяха езар, хIаьта бIарчча секцех вIашагIъяьхача турбашка чу гIолла щетка юхье а йоаллаш аьшксаьрг чакхбаха безар. Цу гIулакхо дукха новкъарленаш йора, хIана аьлча турбаш гола тоххача моттигашка каст-каста аьшксаьрг дIалоацар, цунах дукха ха йовра. ХIанз юкъедоаладаьча кердача гIулакхо диазза сихагIа цIенъю турбаш, цунах итташ эзараш сом кходе йиш хул управлене.

* * *

Карабулак-Ачалуки яхача участкехий хьателара Шолжа йисте оттаяьча водонасосни станцена автоматизаци яра дола балхаш чакхдаьннад. Станцерча установкана автоматизаци яра проект оттаяьй электромонтера Н. Кузина. Цу гIулакха лаьрхIа яьча прибораша цхьаккха болхло а воацаш автоматически регулировка а еш болх байт насосашка. ХIанз насосни здане дежурнеш хила а ца безаш болх бу.

* * *

1961 кердача шера денз мехкдаьтта промыслай управленей керттерча инженераша лелаеш хиннача технически советаша баь болх юкъарча организацешкеи Iилма-технически обществашкеи цар бергболаш дIалу. Из гIулакх чакхдоакх паччахьалкхен организацеша кхоачашдеш дола дуккха а балхаш общественностага дIадаларах йолча, ССКП ЦК XXI-ча съезда указанешка хьежжа. Мелови скважинашка бурув тохаш бола болх тоабара, керда техникеи технологии балха юкъейоалаяра, боахамера гIишлош хьалъеча кулгалдара бIаьш инженераш, техникаш, болхлой юкъеозаргба цу гIулакхо. ВорхI шера план диъ шера кхоачашъяра, дIахо йодача хана промыслашкара технически прогресс тоаяра доккха новкъостал дергда Iилма-технически совета обществаша.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ТЕАТР

„ТИРКА ТАЬЛГIЕШ"

Дуккхача наха ешаш а хьожаш а уж хилар бахьан долаш литературни жанрашта юкъе лоархIамера моттиг дIалоац драматурге. Театр Iалаьмате дукха деза нохчаштеи гIалгIаштеи. Грознерча театрашка а юрташкарча клубашка а боккха сакъердам а хулаш, пьесашка а концерташка а хьежа ух вайнах, уж моллагIча меттала увттадойя а.

Белгалдаккха дезаш да, вайнаха наьна метталара сценически искусство дукха езаш хилар. Из къаьгга хьагойт Нурадилов Ханпаший цIерахча Нохч-ГIалгIай драмтеатре пьесашкеи ансамбла концерташкеи хьежа ухача наха. Укхаза кагий нах иха ца Iеш, маIа а кхал а боккхий нах а хул. Городе бахараш ихаь ца Iеш, вIашагIа а бетталуш, юрташкара нах а ух театре.

Республикерча къахьегамхошта йовзаш а дукхаезаенна а я Нохч-ГIалгIай драмтеатра сцена тIа увттаю «Асланбек Шерипов» (автор Х. Ошаев), «Тамара» (автор И. Базоркин), «Лоамара йоI» (автор А. Хамидов), «Тирка талгIеш» (автор М. Мусаев), «Майра Кикила», иштта кхыйола пьесаш.

Иштта белгаллаккха дезаш да моттигерча драматургаша советски замах, советски наьха вахарах язъеш йола пьесаш кIезига хилар. Къаьстта кIезига язъю хIанзарча къахьегама турпалех йола драматургически произведенеш, темаш а материалаш а шортта йоллашехь. Вай республике ба дукха хана денз яздеш хьабоагIа драматургаш Х. Ошаев, И. Базоркин, О. Мальсагов. Цар а кагех болча драматургаша а кIезига язъю доккхача хьинарцеи лакхерча коммунистически кхетамцеи йоккхий къахьегама коталонаш йоахача турпалех йола пьесаш.

Дуккха нохчийи гIалгIайи къамах а ба Сийдаьь-боккхача даьй-мехка тIем тIа Даьхе бахьан долаш майра моастагIчох лийта байна а ца леш биса а турпалаш. Царех ба Х. Нурадилов, Байбулатов, М. Идрисов, А. Мальсагов, Дж. Картоев, М. Келигов, Магометмерзоев, иштта кхыбараш.

Къонача драматурга нов. М. Мусаева язъяьча «Тирка таьлгIеш» яхача цхьан пьесагара дIайиккхача, цу темах а язъяьяц цхьаккха пьеса. Цу хьакъехьа доккха хIама карагIдаьннад нохчий драматурга нов. Мусаевна. Вахар а, тIема гIулакх а, драматурги а, нохчий мотт а, багахбувцам а шийна дика довзаш хилар гучадаьккхад цо «Тирка таьлгIеш» яха пьеса язъярца.

Авторо пьеса тIа дика хьахьекхад фашистски гIаьрахошта духьал лийтача советски наьха патриотизми, къамашта юкъера доттагIали. Тирка йисте ядача нохчийи казакийи шин колхозерча къахьегамхой машарерча вахаргара дIадоладаьд драматурга пьеса сюжет. ЦIе байракх яьккхача колхоза бригадира 20 шу даьннача Юсупа (артист Хадзиев) немцаша тIом хьоабаьб аьнна хабар деча оал: «Бакъдац фашисташта моттар!.. вай кагъергья цар муIаш!..» Цо кхоачашду уж дешаш. Юсуп эпсар а волаш цIеча эскаре гIулакх деш а моастагIчох майра латаш а чакхвоал тIем тIа. Майра а къонахчал долаш а Юсуп хилар хьагойт немецки дивизе штаба чу а ваха, плен вигаь хинна казак мукъа а ваьккха, документаш а дахьаш из варо, разведке вахача хана из лом санна фашисташта кач вахаро. Юсупа роль дика ловзаю къонача артиста Хадзиева. Цо ший говзалца хьагойт дуккха эзараш болча советски тIемахой образаш.

Советски Даьхе шийна дукха езаш хилар хьатойт къонача патриота Вахас. Цо, вIалла а шек воацаш гучайоах хьалха кулак хиннача ший даь МIаьжий бIеха уйлаш, цунна тепча тоха а гIорт из. Юсупах, немцашта каравахав из яхаш, аьла-дитт дувцаш а фашисташ хестабеш а ший дас деш дола къамаьл ловш вац Даьхено коммунистически кхетамца хьалкхеваь Ваха. Из образ сцена тIа дика хьахьокха вIаштIехьдаьннад артиста Ильясовна.

Фашисташа, кулгаш тIехьашкахьа а дийхка, дIавугаш вола Юсуп, майра дов а деш, кIалхара воакх къонача лоро Рашида (артист Нудушев) шоаш цIий юкъе долаш боллашехь а. Рашида хинна човнаш ехка тIавоагIа Юсуп. Иштта дIайоал царна юкъера эгIазло. Даьхе бахьан долаш кIанташа синош Iодехкача деношка моастагIал дIа а даьнна, доттагIал юкъе долл патриоташта. Цу масалаца хьахьекхад авторо дIаяхача замах юхедиса гIулакхаш къонача тIехьено дIакхувсаш хилар.

Дикка моттиг дIалоац пьеса тIа кхалнаха. ВIалла хIама хеташ яц Юсупа нана Човка Даьй-мохк бахьан долаш ший цаI мара воаца воI валарах. Ше а кийча я из, топ бе а елла, тIем тIа яха. Иштта бола дукха миллионаш вай мехкара кхалнах хьахьокх автора Човкий образаца.

Еха а доастама а яц фашисташта кIалйиса медсестра, Юсупа дог доахa йоI, Лейла. Оакхараша санна шийх каетта фашисташ кхувссаш дIаухийт Лейлас. Советски Iаьдал доаккхаш кIайбарий эскарах леташ хиннача Арсанова Фатима а иштта кхы дуккхача советски кхалнаха а даьккха сий къонахчо санна лораду Лейлас. Цо хьинаре болх а баьб, майра моастагIчох а лет, цIенача дегаца Юсуп везаш а я. Артистка Чапановас дика ловзаю Лейлай роль, из Iомаеш цо дика къахьегарга хьежжа.

ДикагIа йолча кхалнаьха образех лархIа мегаргйолаш я Рашида дог доахача йиIий Манаша а Юсупа доттагIчун сесага Лидай а образаш.

Денал а, хьаькъал а, сабар а, тIема говзал а йолча советски полковника образ дика сцена тIа хьахьокх артиста Батаева.

Артиста Мусаева ловзар дика зийча, цо советски инарала образ кхоачамбалла хьа ца хьокхаш санна хеталу, хIана аьлча, къамаьла а, тIема говзала а, эпсарашта деча хьехамашта а полковникал тIех хила веза инарал. Цудухьа цун роль ловзае халагIа я.

Керттерча образех я Човкий образ. Цо турпал кхе а ваь Даьхе лорае вахийтав. Цунначул дикагIа цхьанна сага а вовза йиш яц цун воI Юсуп. Цудухьа хеталу, ший воIах МIаьжас арадаьккха аьла-дитт Човкас бакъдаь хьа хIана эц-хьогI аьнна, поал хехкачунга лаьрххIа ла хIана дувгIа, аьнна. Цу чоалханерча образа тIа лаьрххIа болх бича бакъахьа хургда артистка Тошухаджиевас.

Советски наьха, къаьстта кхувш боагIача кагийча наьха, коммунистически кхетам лакхбара доккха новкъостал дергда «Тирка таьлгIеш» яхача пьесо. Из я къонача драматурга творчески котало. Уж санна йола творчески коталонаш дуккха яха аьттув балба хьа, аьнна, ловца боаккх вай нов. Мусаев Махьмада.

Хь. ГАЛАЕВ.

СЕРДАЛО
4-гIа оагI. 1 январь, 1960 шу.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре.

Йоккха зал — «Гуча ца ваьннар — къу вац».

Долалу: 8, 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — «Гуча ца ваьннар — къу вац».

Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗIамига зал № 2 — Берий сеанс «Керда Гулливер».

Долалу: 9, 11.

«Таборера доттагIий». Долалу: 1, 3, 5, 7, 9.

ЗIамига зал № 3 — «ЦIувза кIархаш».

Долалу: 9.15, 11.15.

«Таборера доттагIий».

Долалу: 1.15, 3.15, 7.15, 9.15.

«Родина» яхача кинотеатре

Берий сеанс — «Керда Гулливер».

Долалу: Iуйрийна 9 сахьат даьлча.

«Гуча ца ваьннар — къу вац».

Долалу: 10.45, 12.35, 2.20, 4.10, 6, 7.45, 9.30.

РЕДАКЦI АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикаи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Сталина, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.
1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3. Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03002 Заказ № 7024.